

nước lợ, rau cho người ăn còn không có nói chi cho heo. Cám xát đủ ăn vài bữa. Nhà nước không cấp phiếu phát xay ở nhà máy, chúng tôi mua máy nhỏ về tự xát cho nhau. Cô có giỏi cứ ở đây mà quản.

- Thưa cô bác, thóc trong nhà, heo trong chuồng, Nhà nước không thể nào quản lý, chỉ mong cô bác cảm thông cho các gia đình thiếu đói. Các cụ ta đã dạy: "Một miếng khi đói bằng một gói khi no". Chúng cháu về mấy bữa lại đi, ai có thể thương dân bằng bà con cô bác, tối lửa tắt đèn hàng xóm có nhau.

- Cô nói nghe phải lắm, chúng tôi sẽ cho vay, nhưng heo của chúng tôi không thể đói.

*

* *

Mục tiêu 21 triệu tấn "vàng" tuy vẫn còn xa tít như ở một đỉnh cao chưa một lần qua, song có thể nói ta đã mở được lối đi để trèo lên đỉnh dốc. Đồng ruộng phì nhiêu thẳng cánh cò bay, gieo hạt giống chỉ việc chờ ngày gặt. Cứ đà này chẳng sợ thiếu gạo ăn. Minh tự tin viết liền mấy bài về nông nghiệp. Báo Minh Hải đề nghị Minh chuyển hẳn sang làm báo.

- Nếu cô ngại bên nông nghiệp không cho chuyển, chúng tôi sẽ đề nghị Tỉnh uỷ can thiệp, vì báo trực thuộc Tỉnh uỷ mà.

- Em cảm ơn sự tin cậy của các anh, các anh đã cho em mượn xe để em đi công tác và kết hợp viết bài.

Song em vẫn nặng tình nặng nghĩa với quê hương, em không thể ở hẳn trong này được. Chuyển sang rồi lại xin về thì phụ lòng của báo. Cho dù ở đâu em cũng vẫn thường xuyên viết báo, là người bạn "thủy chung nặng tình" trên trang báo thân yêu.

- Cô nói thật là lý thuyết, song cũng rất chân thành. Chúng tôi muốn cô chuyển sang ở hẳn trong này làm báo. Cô không ở được, chúng tôi thật tiếc.

Về Bắc, Minh đem theo sự tiếc nuối của những người làm báo ở Minh Hải, của đồng ruộng vừa quen với việc một năm cấy cày hai vụ, và đem theo ánh mắt biết nói của chàng trai huyện Giá Rai sau một tuần tập huấn về thông tin văn hoá. Chàng trai rủ "cắm chốt ở đây" và đã tỏ tình bằng những vần thơ. Minh trả lời thẳng thắn:

- Mình còn về quê "nấu bát canh cần" chứ.

- Ở quê tui cũng có rau cần.

Minh đã cười thoải mái trước sự hồn nhiên của bạn, bạn đã không biết đến câu tục ngữ dân gian: "*Có con mà gả chồng gần / Có bát canh cần nó cũng đem cho*".

Minh còn đem theo bức thư của chàng trai ở đài phát thanh Minh Hải cùng với bài thơ chàng viết về cây lúa tặng Minh. Bài báo đầu tiên của Minh được đăng, đài phát thanh phát sóng và Minh đã nhận thư, song Minh từ chối gặp chàng cho khỏi sợ vấn vương, níu giữ.

Ở Minh Hải mùa đông, Minh nhớ quay nhớ quắt cái ngọn gió heo may lúc chuyển mùa, nhớ cái rét căm căm vo tròn nổi cô đơn lạnh giá. Mùa xuân, nhớ mưa bụi bay bay rắc lộc trời đậu trên mái tóc. Cái lành lạnh mùa xuân cho lúa đôi e ấp trao duyên.

Về Bắc, mùa đông Minh tha thân trên đồng để đón trọn cái giá lạnh từ bốn phương tám hướng, để thấm đến tận cùng sự trống trải, quạnh hiu. Mùa xuân, Minh đầu trần chân đất đón mưa xuân lất phất, hoa xoan rắc tím cả bờ mương khiến Minh ngại giẫm chân, sợ chạm phải những cánh hoa tội nghiệp. Hoa thủy chung tình nghĩa với ai mà tím cả trời xuân! Từ nỗi nhỡ da diết trở về, Minh càng trân trọng, nâng niu những gì mà hàng ngày tưởng như nó chẳng hề hiện hữu. Song, nó đích thực là quê hương thân thiết của ta, cho dù nó vẫn nghèo như muôn thửa. *Lưng cơm tấm ấm ổ rơm tình nghĩa / Qua đông rồi xuân đến sẽ nở hoa.* Minh mừng tượng hình dung ngày về Bắc.

Vụ tổ chức, Bộ nông nghiệp định bố trí chuyển công tác cho Minh về Nhà xuất bản Nông nghiệp hay Công ty rau quả xuất khẩu, một trong hai nơi đều được cả. Phòng điều động cán bộ định thu xếp xong sẽ đánh quyết định chuyển Minh từ Minh Hải thẳng ra Hà Nội. Dùng một cái, đoàn cán bộ của Vụ tổ chức Bộ Nông nghiệp vào công tác trong Nam. Những ngày ở văn phòng Bộ 58 Nguyễn Bình Khiêm, thành phố Hồ

Chí Minh, các anh đã biết được hoàn cảnh và nguyện vọng của Minh. Bằng sự thông cảm sâu sắc, các anh đã ra quyết định ngay, chuyển Minh từ Minh Hải về quê Hà Nam Ninh. Trong đoàn công tác xuống Minh Hải, Vụ phó vụ tổ chức trực tiếp trao quyết định cho Minh và hẹn sau mấy ngày công tác, Minh chuyển giấy tờ xong sẽ theo xe của đoàn lên thành phố Hồ Chí Minh về Bắc. Một quyết định chóng vánh, bất ngờ. Cái thời chưa ai quen liên lạc bằng điện thoại nên lòng tốt vô tình làm cho đường đi của Minh quanh quẩn, và phải chăng đây chính là số phận? Chuyển giấy tờ xong, Minh chỉ kịp xuống vài phường chào tạm biệt các bác Trưởng ban Nông dân và cô bác đã nhiệt tình giúp đỡ Minh trong những ngày đầu bỡ ngỡ. Hai cô em gái huyện Giá Rai lên tỉnh, nghe tin chị Minh sắp về Bắc vội rẽ vào chơi, tặng quà lưu niệm.

Những ngày tháng khó khăn gian khổ thoảng chốc đã vèo qua, lưu dấu ấn trong Minh một thời để nhớ.

Mười ngày chờ máy bay, Minh ở văn phòng Bộ, lại tận tình giúp việc phòng Tổ chức. Minh đọc những lá thư, những đơn của các bạn bè miền Bắc từ các tỉnh phía Nam gửi đến, mấy sinh viên mới ra trường cùng đi Nam một đợt với Minh, họ đã kịp làm lễ cưới đã sinh con và mỗi người vẫn ở một nơi cách xa nhau, người Bến Tre, Đồng Tháp, Minh Hải, Tây Ninh. Họ có nguyện vọng xin hai người được về một nơi công tác. Xa quê hương, xa nội ngoại, ở trong này đi lại

chủ yếu trên sông nước, khi có con thơ lúng túng trăm chiều, ở các huyện, nước ngọt cho sinh hoạt hàng ngày cũng thiếu, một tuần chỉ có một lần bơm, trữ nước vào xô chậu. Thôi thì ta hãy thương bọn trẻ ở trên đất lạ, chúng rất cần có người chăm sóc, ta hãy tạo điều kiện cho bọn nó gần nhau. Cán kỹ sư trẻ mới bước vào đời, khi họ yên tâm với hạnh phúc gia đình, họ phấn đấu hết mình vì nhiệm vụ. Chắc chắn rằng họ sẽ cắm chốt ở trong này.

- Này, cô tâm lý thế, hiểu tâm tư của từng người như thế, hay là cô ở lại trong này làm trợ lý về tổ chức?

- Về Bắc bây giờ đang đói kém, 10 cân lương thực chỉ có 2 cân gạo, 8 cân hạt bo bo cả vỏ vừa mốc vừa hôi, trong khi ở trong này gạo trắng, cá ngon chẳng bao giờ lo đói. Vậy mà cô vẫn mong về Bắc?

- Ở Bạc Liêu còn có câu: "*Bạc Liêu ăn cá bỏ đầu / Sài Gòn vớ được xỏ râu đem về*", các anh có biết không? Càng nhìn thấy cả bầy heo ăn toàn gạo trắng, em càng thương quê mình ăn độn quanh năm. Em muốn về quê để làm được việc gì đấy cho quê, với cả các chị em và các cháu, một nắm rau vườn bên các cháu vẫn vui. Công tác ở gần, để mai ngày về với tổ tiên, em còn được nằm kề bên mẹ, để bù với những ngày ấu thơ côicút.

- Cô Minh nói gì nghe lạ thế, cứ như từ trong cổ tích bước ra, mà mấy hôm nay cô ăn uống ra sao? Chúng tôi quan liêu quá!

- Hôm qua mấy anh đi công tác ở Cần Thơ về cho em khay trứng gà công nghiệp. Rau hái ở bên đường, em tự nấu lấy ăn, vì không có tem gạo nên không báo được cơm tập thể.

- Này, có đoàn xe của cơ khí nông nghiệp ngày mai về Bắc, hay cô về với họ luôn.

- Em say xe, không thể nào đi, em chờ mua vé máy bay đi một lần để biết. Chỉ mấy tiếng đồng hồ đã về Hà Nội khỏi vất vả dọc đường.

- Máy bay hồi này phục vụ cho quân sự nên phải chờ đợi lâu, Minh có thể đi thăm thành phố.

IX

Ông ty giống cây trồng của tỉnh không ngờ Minh ra đi lại trở về nhanh thế. Cứ tưởng Minh ra đi sẽ mãi mãi không về, bởi người ta đã táng tận lương tâm, bắt một đứa con gái say xe lộn mặt phải đi xe máy ngàn cây số! Còn sống là may, giờ lại trở về đối đầu với sự nghiệt ngã, vô tình. Lại thế.

- Em đã về thì sẽ ở đây, ở chính cái phòng tổ chức này của Công ty, phòng tổ chức hiện giờ đang còn thiếu. - Trưởng phòng tổ chức nói với Minh như thế.

- À, cô Minh đã về. Tôi biết vào trong ấy, cô đã chuyển sang phòng tổ chức của Ty, song bây giờ về đây, tôi điều cô về trạm. Bây giờ có hệ thống giống bốn cấp, cô về đây đi chỉ đạo sản xuất giống cấp II ở xã. Phòng tổ chức sẽ nhận người học hành chính về

lắm. - Đó là lời vị phó giám đốc đã trực tiếp điều Minh đi Minh Hải.

Ngày ấy, quyết định ngoài này ghi rõ nơi Minh đến là huyện Thới Bình giữa mênh mông rừng đước, nước mặn quanh năm, đi xuống hết một ngày mới đến thị xã Cà Mau. Vậy mà cho đến ngày cuối cùng được nghỉ ở Ty một tuần trước khi xuống huyện. Minh lại được nhận quyết định mới về thị xã Bạc Liêu, nơi quê hương của chàng công tử, nơi thuận lợi nhất của Minh Hải lúc bấy giờ.

Minh để mặc cho con tạo xoay vần, dẫu ở đâu Minh cũng không gục ngã.

- Ôi! Nó về trạm ấy, lại đụng phải tay trạm trưởng. Cái lão mặt ngựa, tính tiểu nhân, lòng lang dạ thú là đồ đệ của "ngài".

- Cái Minh ngây ngô lắm, nó chẳng biết đề phòng kẻ xấu bao giờ, tội nghiệp.

- Thôi thì, số nó là như thế, trông nó cứ buồn buồn.

Ấy là mọi người nói với nhau, Minh đâu có biết, Minh chỉ nghe một câu lấp lửng của phòng tổ chức: "Cô ấy về đấy thì..."

Chỉ đến 5, 7 năm sau, đằng sau cái chữ thì... bỏ lửng, mọi người mới nói với Minh về "ngài" và đệ tử.

Vừa đến cổng cơ quan, cô kế toán Hạ đã reo "A! Bác Minh đã về! Bác Minh đã về! May quá, từ nay em đi vắng không phải lo gửi cháu, đã có bác đây rồi".

- Hạ cũng về đây à? Con nhóc bằng nào?

- Ở trại, bác đi rồi, em được đưa về Công ty để "cách ly" sổ sách cho họ điều tra về 228 (Nghị quyết 228), em chẳng vướng mắc gì. Khi thành lập các trạm huyện theo hệ thống giống 4 cấp, em được về đây. Cháu nhỏ đi gửi nhà trẻ hợp tác xã, mỗi lần đi họp ở Công ty, em phải nhờ cô giáo đón hộ cháu về nhà, ngại quá. Cháu mới được hơn một tuổi thôi bác ạ.

- Mình về đây, con nhóc yên tâm ở với bác rồi. Nhớ cái ngày về lo đám cưới cho mẹ nó, tháng 5 - 1975, trời nắng như đổ lửa, mấy cậu bộ đội ở chiến trường về, chẳng đợi đến mùa thu. Bây giờ ở đây thế nào?

- Chỗ ở chưa ra sao, bác đi vào đây đã, ông Hiểm trạm trưởng đang ở nhà.

Hạ đưa Minh đến phòng trạm trưởng. Đây là dãy nhà của hợp tác xã mua bán trước kia, nay mỗi người ở một gian hun hút, khuất sau dãy kho khô.

- Báo cáo trạm trưởng, có chị Minh về đây công tác. Hạ đưa Minh vào giới thiệu.

- Chào bác Trạm trưởng, tôi được Công ty quyết định về đây. Tôi đến nhận công tác.

- Cô cứ về đi, Trạm chưa có chỗ ở, chưa nhận người. - Trạm trưởng lạnh lùng nói.

- Trạm trực thuộc Công ty. Tôi chấp hành quyết định của Công ty. Khó khăn khắc phục, tôi không thể về nhà. Hôm nay là đầu tuần, cuối tháng, tôi phải

nhập giấy tờ, hộ khẩu, lương thực, thực phẩm. Qua tuần, hết hạn, lại gặp khó khăn, mong bác thông cảm giúp.

- Cô ra lệnh cho tôi đấy hả? Tôi không muốn nhận người, cô hiểu chứ?

- Thưa bác, vậy thì bác ghi vào đằng sau tờ quyết định này, tôi trở lại Công ty báo cáo.

- Thủ trưởng cứ để chị Minh ở lại với em, rồi tính sau cũng được.

- Ở với cô? Còn chú ấy đi về, còn cháu?

- Nhà em thỉnh thoảng mới về, chẳng ngại. Cháu nhỏ có bác càng vui. Ngày ở trại là cán bộ công đoàn, bác đã về lo đám cưới cho mẹ cháu. Chúng em từ trước đã thân nhau.

- Thôi được rồi, cô cứ về đây ở tạm.

Buổi đầu đến cơ quan, Hồng Minh được trạm trưởng "mặn mà đón tiếp".

*

* *

Việc đầu tiên là đi nhập hộ khẩu, lương thực, công nghệ phẩm. Trong thời bao cấp, đó là sự sống còn của mỗi người, cuối tháng, cuối năm không thể nào chậm trễ.

Được biết cán bộ huyện họ đang tập trung học văn hoá. Vào niên học được mấy tháng rồi, phải xin đi học

ngay kéo lỗ, Minh lại quyết tâm xin đi học. Đề xuất với trạm trưởng, ông Hiêm nổi khùng:

- Cô này hay thật, được đăng chân lân đăng đầu. Tôi đã không muốn nhận cô, vậy mà cô chưa về đã lại đòi đi học. Cô làm như ở nhà cô vậy.

- Làm nông nghiệp, bây giờ đang lúc ngày đứng tháng rồi. Cán bộ huyện họ đang học tập trung, bỏ qua tiếc lắm. Chỉ đạo hợp tác xã, đi học buổi sáng, em làm việc buổi chiều. Ngày nghỉ em xuống đội, xuống đồng.

- Cô ấy vừa từ Minh Hải về, đang còn thư rỗi, cứ để cô ấy đi học cho khỏi phí. Bao giờ vào vụ hãy hay. - Ông Vỹ thủ kho, cán bộ công đoàn của trạm và cũng là người trong trại chuyển ra. Ông Vỹ biết trước đây Minh ham học.

Ông Hiêm âm ức, nhưng mấy người ủng hộ Minh, ông đành nhượng bộ. Minh lại được đến trường. Học sau mấy tháng, Minh sẽ cố gắng.

Chuẩn bị ngâm mạ vụ đông xuân, phòng kỹ thuật Công ty cử Tuấn lên lấy mẫu giống để kiểm nghiệm trước lúc xuất kho. Tuấn vui vẻ báo tin:

- Minh này, trường đại học Nông nghiệp I đang tuyển sinh vào khoá hàm thụ học ngay ở trung tâm đào tạo tại chức của tỉnh mình, Minh nộp hồ sơ đi, sắp hết hạn rồi. Vợ tớ cũng xin đi học đấy.

- Thế hả? Vậy thì hay quá, mình sẽ nộp đơn ngay.

- Giá Minh được đi học cùng bọn mình từ ngày ấy thì giờ đã sắp ra trường. Vậy mà phải đi vòng mấy nghìn cây số mất mấy năm. Giờ về đây, các ông ấy không thể không cho.

Minh hớn hỏ làm hồ sơ. Sáng thứ hai xuống Công ty thật sớm. Không ngờ lão Hiểm đã đi ô tô xuống trước chuyến tàu. Vừa thấy Minh lão vồn vã:

- Cô đưa hồ sơ đây, tôi xin chúng nhận cho. Hôm nay họp giao ban, các ông ấy bận, cô không gặp được đâu.

Ngạc nhiên, mừng rỡ, và vô tâm vô tính, nhẹ dạ cả tin, mình đưa hồ sơ cho Trạm trưởng. Sao mọi ngày ông ấy khó tính với mình thế mà hôm nay lại dễ? Cảm ơn trời phù hộ cho mình.

Cầm được hồ sơ của Minh, lão Hiểm đặc ý. Đôi mắt trắng dã hấp háy. Cái miệng rộng hoác đến mang tai nghiêng chặt hàm răng. Cặp môi dày thâm xịt nhệch chéo một góc cười nham hiểm: "Mắc bẫy rồi, chờ đấy".

Bước vào phòng phó chủ nhiệm Hải, lão Hiểm vồn vã: "Báo cáo anh, đây là hồ sơ của cô Minh, em "đón đầu" nhận trước. Xin gửi anh".

- Tốt lắm! Tôi sẽ để ở đáy góc tủ này cho đến ngày cô ta về hưu - Đưa cô ta về chỗ anh chính là để có điều kiện khống chế cô ấy. Là nhân viên mà không chịu hạ mình. Dẫu có chạy lên trời cũng không thoát khỏi tay tôi. Cô ta tưởng cứ công tác tốt mà được chắc?

- Em chỉ sợ mỗi lần đem gạo, lợn xuống dưới anh, cô ta biết lại nói ra, ảnh hưởng đến uy tín của anh thì rách việc.

- Bây giờ chuyện ấy là thường, anh đừng ngại việc cô Minh, anh cứ để đấy thôi.

Vào phòng tổ chức hành chính, Minh hơn hở khoe với mọi người về bước đầu thuận lợi. Cả phòng nói với Minh:

- Đừng có mà mơ, em ơi! Rồi em sẽ thấy.

Hồi hộp, lo âu, Minh chờ hết buổi. Họp tan, Minh gặp ngay Trạm trưởng:

- Bác xin chúng nhận hộ em chưa? Cho em xin chiều em sang nộp bên trường.

- Ông ấy không đồng ý. Cô vừa mới trở về, cố gắng phấn đấu vài năm nữa và ở nhà lấy chồng cho khỏi muộn.

- Khi điều Minh đi Minh Hải, sao ông ấy không bảo ở nhà lấy chồng? Bác cho em xin lại hồ sơ.

- Tôi đưa ông Hải rồi, ông ấy không trả lại. Bây giờ ông ấy vội đi Hà Nội cưới con, cô không gặp được đâu. Cô hãy về đi, ngày mai còn làm việc.

Sang phòng tổ chức, Minh nói lại với mọi người, vẻ mặt đầy thất vọng. Mỗi người một câu, cả phòng thấy Minh vào đều nói:

- Em bị mắc mưu rồi. Sớm nay lão Hiểm lai xuống

mấy chục cân gạo nếp. Ngày mai ông Hải cưới con trai. Bây giờ ông Hải đi Hà Nội, ngày mai đón dâu về. Công ty chuẩn bị tất cả đề ngày mai làm cỗ. Cô xuống bếp mà xem.

- Thôi thế này, tôi đưa lý lịch gốc cho cô, cô viết ngay đi, làm bộ hồ sơ mới, rồi gặp cụ Mẫn chủ nhiệm Công ty, cụ ấy chứng nhận cho. Chiều cô có ngay hồ sơ sang trường mà nộp. Lãnh đạo Công ty có ba người, đâu chỉ mình ông Hải.

- Ông Hải ông ấy phụ trách kỹ thuật mà.

- Ông Hải hay ông "Hại?" Ông ấy đã hại ối người rồi trong đó có cả cô, từ ngày ông ấy điều cô đi Minh Hải.

- Không những đi Minh Hải mà còn xuống tận huyện Thới Bình giữa mênh mông rừng đước. Trên bản đồ huyện Thới Bình giáp với vịnh Thái Lan, tưởng không bao giờ em còn về đây đước nữa. Vậy mà em đã trở về.

- Và nhất định đợt này cô phải cần đi học. Đây là câu trả lời của cô.

- Cảm ơn các anh. Nhất định em sẽ quyết.

Chiều, ông Hải đã yên vị trên Hà Nội, tập hồ sơ của Minh ở trong tủ ông rồi, ông yên trí quên luôn. Còn Minh có tập hồ sơ mới lên gặp chủ nhiệm Công ty.

- Em chào bác, em chào anh, ôi! May quá anh Tự cũng ở đây.

- Cô Minh! Tôi được biết, cô có nguyện vọng xin đi học hàm thụ khoá này.

- Dạ vâng, sáng nay em xuống nhưng lãnh đạo các bác, các anh bận họp, em chờ đến bây giờ.

- Cô đưa hồ sơ lý lịch, đơn tôi chứng nhận cho. Tiện có đồng chí Tự - phó chủ nhiệm kiêm bí thư Đảng uỷ. Ban chủ nhiệm có ba người, giờ ta có hai coi như ta thống nhất. Đi đến nơi khó khăn gian khổ, cô Minh đã sẵn sàng, giờ xin đi học ta tạo điều kiện và khuyến khích đừng nên gây khó dễ.

- Tôi hoàn toàn thống nhất. Đi học vừa là quyền lợi, vừa là nghĩa vụ. Ta cũng có chế độ đào tạo cán bộ mà. Đồng chí Minh hãy yên tâm và cố gắng vừa công tác vừa học tập cho tốt.

- Cảm ơn ban lãnh đạo. Em xin hứa.

*

* *

Trạm vật tư nông nghiệp đã dỡ khu nhà lá trong đó có một phòng mà Minh ở tạm. Minh về trạm của mình thu xếp ở một gian.

Về trạm, Minh lên kế hoạch chăn nuôi để có tiền đi học. Chuồng lợn của công đoàn bỏ không, ba người ngăn ba ô để nuôi riêng. Thời kỳ này mọi người nuôi lợn và tôn lợn là "thủ trưởng". Ở đây người ta gọi ông Hiếm là "Vua". Minh xin ngăn một góc đủ cho con lợn có chỗ ngủ qua đêm, đục một lối qua tường, buộc mấy

gốc điền thanh quây gờ cho lợn ra ngoài ăn, chơi, tắm rửa. Một bầy gà thả vườn, đêm về chui gầm cuốn nhà kho. Con lợn ở ngoài trời suốt ngày tắm nắng, ăn lá ăn rau, da mỡ màng lớn nhanh như thổi.

Ngứa mắt, lão Hiểm ngứa chân tay, tức lăm. Sáng sớm khi Minh còn đang thể dục ngoài sân, lão Hiểm xuống bếp nấu cám lợn nhà mình. Chợt tiếng lợn kêu thất thanh, đập chân hồng hộc, Minh chạy xuống. Con lợn của Minh bị ấn rõ hai vết sắt nóng cháy da, sâu xuống. Trong bếp lò đun trấu bồi của lão Hiểm, con xỏ sắt chạc đôi đỏ lựng, lão thản nhiên vẫn ngồi đun cám.

- Trời ơi! Cả nhà ơi! Hãy xuống đây mà nhìn con lợn của tôi vừa bị hai vết bỏng, nhìn con sỏ sắt trạc đôi trên lò của "nhà Vua". Trạm trưởng, ông có còn là con người nữa hay không?

- Cô đừng ăn nội láo. Tôi không liên quan gì đến lợn nhà cô.

- Em mời bác Vệ cán bộ công đoàn cùng tất cả mọi người xuống đây xác nhận, xem hai vết bỏng kia có ứng với thanh sắt chạc đôi nằm trên bếp lò không?

- Thôi được rồi, cô Minh bình tĩnh, tôi sẽ rút kinh nghiệm sau. Ông ấy là thủ trưởng.

Minh quay ra cho lợn ăn mà thấy xót xa. Sao lòng dạ con người nhỏ nhen đến thế. Quay lên thả đàn gà, Minh lại thấy vui vui. Bầy gà hoa mơ đẹp như tranh.

Những chiếc lông óng điểm xuyên thật đều với lông trắng như bông tạo thành một bức hoạ tài hoa. Con đầu đàn có đôi cánh tiên cong vút, cái mỏ cờ đỏ tươi, lịch lãm. Với dáng vẻ chững chạc, oai phong, nó luôn đứng ở vòng ngoài khi cả bầy ăn thóc như một vệ sĩ bảo vệ bầy đàn. Minh âu yếm gọi nó là "Quốc vương". Con mèo con cùng chú cún chạy ra, bầy gà chạy giạt "Quốc Vương" quay lại đối đầu, rồi cất cao tiếng gáy: Tè té te te. Minh bật cười thoải mái. Ôi! "Quốc vương" mày thật là dũng cảm. Tiếng gáy của mày như tiếng gọi hoà bình, tiếng gáy chưa vỡ giọng của một chú trống choai ngộ nghĩnh, mèo con với cún vờn nhau, cả đàn gà quay về ăn thóc.

Cảnh sống êm đềm thế. Buổi sáng Minh đi học, buổi chiều đi xuống xã, xây dựng vùng giống. Từ khu ruộng, năng suất, sản lượng cho từng giống, số lượng nhập kho từng chủng loại, ký kết hợp đồng từ khi gieo đến lúc nhập kho. Cán bộ hợp tác xã, ban chỉ huy đội với cán bộ kỹ thuật của Trạm cùng cam kết và chỉ đạo thường xuyên.

Ngày chủ nhật, Trạm vắng. Từ ngoài đồng đi kiểm tra mạ trở về, con cún con buồn buồn ra đón ngõ, không thấy con mèo quán quít đi theo. Cún cũng không chồm hai chân trước lên mừng như mọi khi vẫn thế. Tiếng ứ ứ nghẹn ngào trong cổ, nó ngoạm gấu quần Minh như cố kéo đi. Dựng xe trước cửa phòng, mở cửa vẫn không thấy mèo đâu. Lạ quá! Mọi

hôm bao giờ mèo cún cũng bên nhau, quán quýt, Minh về chúng mừng quẩn cả chân. Hôm nay con cún ngược nhìn Minh cầu khẩn. Cún lại kéo Minh đi ra đến hố phân lợn của trạm trưởng ngay cạnh ô chuồng lợn ngoài trời của Minh: Con "quốc vương" chúc đầu sâu xuống, già nửa thân sau với đôi cánh tiên cong vút vươn lên, sạch sẽ. Đôi chân chưa ngập hết. Hố phân không bị bới, lông gà không hề bẩn. Những đốm sao trên nền vàng óng ả như một mảnh thiên thạch trên trời cao băng xuống, chờ đợi Minh về, thương tiếc nhặt lên. Con "quốc vương" bị giết hại rồi bị ấn xuống tạo hiện trường giả như kiểu sa chân kiếm môi mà chết. Họ không biết rằng bao giờ con gà sa chân cũng cố vùng lên, quấy đạp, khi ấy hố phân bừa bãi, lông bị bẩn, chân và thân sau chìm xuống, đầu gà cố ngoi lên. Đàng này hố phân đặc, già nửa thân gà phía sau vẫn sạch, cánh tiên vẫn muốn bay. Chưa hết, cún con cắn gấu quần lôi Minh đi tiếp, đi ra cuối gầm kho. Cún rít rít kêu lên như khóc, rồi nó chui vào cuốn

- Cún ơi! Còn gì nữa? Trời ơi! Con mèo con của ta, của cún! Ai đã giết mèo rồi quẳng vào đây? Ôi! Miu Hoàng hậu, miu bé bỏng, miu vẫn ăn chung với cún con một bát, miu bú cún con hai vú đỏ hồng kia, bú xong lại liếm môi liếm mép cứ như là vương sữa, là ngon lắm không bằng. Chúng mày thân nhau là thế. Vậy mà giờ đây ai nỡ giết cánh tiên khi mới ở độ tuổi

trống choai, mới biết cất tiếng gáy te te gọi bạn. Và miu, ai giết miu lại quăng xác vào đây? Sâu hút!

- Tú ơi! Cả nhà đâu hết rồi hả Tú?

- Em làm ở ngoài vườn từ sáng, chị Hạ đi vào trại. Lúc buổi ông Hiêm về quê để mai đi họp ở Công ty. Ông ấy dặn với ra vườn bảo em cho lợn gà ăn hộ.

- Tú ra đây mà xem con cánh tiên bị chết dưới hố phân của ông ấy và miu con bị chết quăng xác vào trong cuốn. Những cái chết bí hiểm và oan nghiệt.

- Chẳng lẽ, con gà chui đầu xuống hố phân tự tử, trong khi cả lưng, đuôi cánh vẫn sạch nguyên không vùng vẫy, hố phân không bị bối. Và con miu bị chuột nó tha vào trong cuốn? Em mãi làm vườn nên không biết.

- Ôi! Cánh tiên, mày đẹp thế! Khi lợn được tôn là "thủ trưởng", là bạn lớn thì mày lại là "Quốc vương", còn miu là Hoàng Hậu thì làm gì mà chúng mày chẳng chết. Ở cái vương quốc nhỏ bé này toàn những vườn dong giếng che khuất mọi hành vi của kẻ tà tâm. Chúng mày oan uổng quá.

Miu con nằm đây, lớp lông vàng mượt như nhung, quý phái, dễ thương. Cún con ngồi bên, ủ rũ. Từ nay cún con lẻ bạn, mỗi buổi sáng ra không còn được đón miu từ trần màn phi xuống, rồi hai con nối nhau chạy thể thao. Bữa cơm không có miu ăn chung một bát. Không có những lúc cún nằm xoài cho miu mút vú

buồn buồn, đôi chân nghịch ngợm. Khi miu rúc đầu vào vách cún con mà ngủ, cún áp chân mình lên ủ ấm cho miu. Cả cún, miu, trống choai đều ở tuổi thiếu niên non nớt, mới mấy tháng tuổi thôi mà chúng mày đã phải xa nhau. Tội quá! Minh chôn hai con vạt cạnh nhau. Cún con nằm trên ngôi mộ, bỏ ăn.

- Chị Minh này, hôm nọ ông Hiểm bảo cứ để cho cô ấy chăn nuôi và mong chờ đi học. Tôi để cho ăn tết xong xuôi, qua tết tôi trả Công ty để ông Hải ông ấy đầy đi Khánh Nhạc, lúc ấy mới ó ra. Ở đây chỉ cần mình kỹ sư Hoài Ly là được, không cần thêm cô ấy. Chị mới về không biết, hai người dính nhau như nhựa. Chồng chị Hoài Ly là Trạm trưởng trạm vật tư của huyện, Hợp tác xã nào cũng phải cầu xin cung cấp vật tư. Ông Hiểm ăn cánh cùng ông ấy, nhờ ông ấy xin mua ngôi của Hợp tác xã, Trạm vật tư cho xe chở tận về quê. Ông Hiểm cứ coi như không biết. Hoài Ly và ông Hiểm có rất nhiều thóc lợn. Lợn giống ở khắp nơi, mỗi cân lợn hơi là 6 cân thóc, ở mỗi hợp tác xã gửi "đôi" một vài con, mỗi con 6 - 7 chục cân (chỉ toàn trên giấy), mùa về tính thóc nhập qua kho giống của trạm mình, đôi lượng. Khi giáp hạt, thóc cao gạo kém, các vị ấy chỉ việc rút thóc giống ra bán cho hàng xay hàng xáo. Tất nhiên ông thủ kho cũng có phần mình. Em là tạp vụ tép riu chẳng bao giờ dám nói. Có chị về ông ấy sợ lộ ra nên muốn đẩy chị đi. Hoài Ly được ông ấy coi như "Hoàng Hậu", nhiều

hôm bít dít suốt ngày. Đầu năm nói đề nghị công đoàn bồi dưỡng, giữa năm đã giới thiệu sang chị bộ kết nạp Đảng rồi. Chi bộ chỉ có ba người. Thủ trưởng, thủ kho, kế toán hợp nhau như một. Với kỹ sư Hoài Ly là bộ tứ. Vào vụ nhập kho, tất cả xuống hợp tác xã đánh chén một bữa là xong. Thóc trong kho hợp tác xã biến thành thóc giống, đâu phải kiểm nghiệm từng nhà theo chỉ tiêu kỹ thuật. Vụ chiêm vừa rồi, thóc giống trong kho bốc nóng, hỏng hết một lô mấy chục tấn. Ông Hiểm lại con lợn giống mấy chục cân xuống "cúng" ông Hải, mọi việc êm xuôi. Bây giờ có chị về "án ngữ", mai ngày chị đi học dưới tỉnh, ông ấy sợ có chuyện gì ở đây lộ hết. Ông ấy cương quyết đẩy chị đi. Chị liều liệu mà xin chuyển.

- Hẳn nào mà ngay từ đầu mình đến, ông ấy đã lạnh lùng không nhận. Nhưng mình chấp hành lệnh của Công ty, mình không chống lệnh, cũng không xin chuyển đi đâu hết. Cứ để xem con tạo xoay vần.

*

* *

Chiều thứ hai, gần tối đi họp về, ông Hiểm tỏ ra quan trọng. Ông gặp người này, người kia, giật giọng, thì thầm:

- Các đồng chí ơi! Nhờ các đồng chí lên xem, phòng tôi mất trộm, mà kẻ trộm là kẻ trong nhà, quen biết. Cửa trước vẫn khoá, cửa sau vẫn chốt, vậy mà tôi bị mất.

- Bác bị mất cái gì? Ta lên thử xem sao.

- Mất hai cái phích Trung Quốc mới mua ở Công ty, rất tốt, đã thử từng cái một và mất một cái cà lê tám mất mượn của chú Dân chồng cô Tú.

- Còn mất thêm gì nữa, quần áo, tiền nông?

- Không, tũ tôi không khoá nhưng không bị mất gì, mà quần áo thì ai người ta lấy. Đây cửa sau đây, các đồng chí xem.

Lại một hiện tượng giả ngỡ nghếch và thô lậu, một cái lạt buộc hồ vào then cửa sắt, đầu lạt dựng lên tường. Cánh cửa gió ông quên không mở cho phải phép. Vậy thì trộm thò tay vào đâu mà mở then cửa rồi dùng lạt kéo vào? Hai cái phích không cánh mà bay, cả cái cà lê con trộm cũng biết tìm ở xó nào mà lấy, mọi người nhìn nhau hiểu ý, lắc đầu.

Ông Hiêm cho họp cơ quan ngay để "truy nguyên" ai ở lại trong ngày nghỉ. Ai lên vào lấy phích và để lại hiện trường một cái lạt giang?

- Không "bắt tận tay" nhưng tất cả chúng ta đều biết, không người lạ nào vào đây lấy phích, và lấy cái cà lê con thủ trưởng ta đi mượn. Thời buổi người khôn của khó. Phích Trung Quốc giá cao phân phối, cơ quan và lãnh đạo mới được mua. Nhưng danh dự của con người đâu chỉ đáng giá như cái phích?

- Tôi nhất trí là không có người lạ nào vào đây mà

lấy. Hôm qua ai ở lại cơ quan? Tôi đề nghị khám phòng. - Ông Hiểm hùng hồ nói.

- Tôi tin rằng, hai cái phích đã không cánh mà bay. Ta cứ khám theo lệnh của thủ trưởng, nhưng rồi sẽ chẳng có ở phòng nào hết. Sáng hôm qua tôi ở ngoài vườn, chị Minh đi xuống đội. Nửa buổi thủ trưởng dặn với ra là trông hộ lợn gà. Buổi trưa chị Minh về, con mèo của chị Minh bị chết quăng vào trong cuốn. Con gà của chị Minh bị chết cắm đầu xuống hố phân. Ta cứ thử truy nguyên một thể xem sao? Còn cái cà lê ông mượn của nhà tôi, mất cái này tôi lại mua cái khác.

- Tôi tin rằng chỉ một người trong chúng ta đã làm bằng ấy việc, truy tận gốc làm gì một khi ta đã hiểu bản chất của sự việc, con người. Chỉ có người nhỏ nhen, ti tiện không có lòng tự trọng mới có thể làm những việc tầm thường như thế. Và ngay trong buổi họp này ta cứ nhìn mặt mỗi người thì biết, mất thời gian của tập thể làm gì, bây giờ là lúc phải nấu cơm, giờ lợn kêu con khóc, tôi cũng mong rằng đừng bao giờ lặp lại cảnh này, cho những con vật nuôi vô tội đừng phải chết oan, đê tiện quá! - Giọng Minh nói như người luận tội.

Mọi người nhìn nhau, và tất cả đều nhìn thủ trưởng. Cái mặt ngựa của ông Hiểm đã dài lại càng chảy dài thêm. Đôi mắt lồi to, bạc trắng như không

còn sinh khí. Cặp môi đầy thâm xịt cổ mím lại để nuốt một cục đắng trôi lên. Cái yết hầu to tướng giật liên hồi. Ông có ý định qui chụp cho Minh ngày nghỉ còn ở lại hay qui cho Tú tạp vụ thường xuyên hàng ngày xách xiêu lên rót nước. Con Tú thế mà ngang, cơ quan có ít người, tạp vụ chỉ đáng cho nửa suất, còn nửa thời gian bắt nuôi lợn công đoàn, nhất định nó không nghe. Nó vô sừng vô sẹo nhưng chồng nó lại biết "dân vận" khéo. Ngày nghỉ mà về với vợ bao giờ cũng ấm trà điều thuốc với mấy ông. Hôm nay nó dám phản công kịch liệt. Nó cắn giận tính gian manh lại dám gắp lửa bỏ tay người. Chỉ có Hoài Ly là gắn kết với ông nhưng chẳng mấy khi nàng đến cơ quan. Có nhà riêng, nàng đi cơ sở ngày nào ai mà biết. Ông Hiểm định họp ngay để "xác nhận hiện trường" tiện cho ông truy chụp. Nào ngờ gậy ông lại đập lưng ông. Không nói ra nhưng ông là người thế nào, mọi người đều biết cả, ở một Trạm chưa được chục người ai chẳng hiểu hết nhau, có điều, việc liên kết thì họ cần liên kết.

*

* *

Qua tết, không thấy động tĩnh gì trong việc "trả cô về Công ty để dày đi Khánh Nhạc cho biết mặt" như lời ông Hiểm từng đe dọa. Cây hái xong, Hồng Minh nhận giấy báo đi tập trung ôn luyện để thi vào đại

học. Hoài Ly ăm ức nhưng chưa tỏ ra đối đầu trực tiếp với Minh. Minh bán lợn, bán gà, khăn gói đến trường, lòng vui như đi hội.

Ôn thi tậu Ninh Bình giữa tháng ba ngày tám, ăn cơm độn bo bo với rau cần già nấu hén, nhiều người nhản nhó khó ăn, vậy mà Minh vẫn thấp ngậu tràn hạnh phúc. Rồi chuyển về Nam Định chọn ngày thi. Trường đang xây dựng nên ngổn ngang, thiếu thốn, nhờ địa điểu nơi này nơi khác. Cuối cùng cũng đến ngày thi, Minh đã biết thế nào là thi đại học.

Trở về, vừa đến mùa lúa chín. Ba tháng trông cây đã đến ngày trông quả. Hoài Ly đã chỉ đạo cắt lẫu ở ngoài đồng. Nhìn dàn lúa phẳng lừ cứ tưởng là hết lẫu. Nhưng người đi chọn lẫu chỉ cắt bông cao, còn bông lúa con thấp hơn cũng vẫn là lẫu giống. Gặt về theo dõi sát trên sân, chống lẫu, trước lúc nhập kho, kiểm nghiệm các chỉ tiêu chặt chẽ. Nhiều lô giống khi đánh giá chủ quan là tốt, nhưng độ lẫu chênh nhau một vài hạt là xuống cấp loại ngay. Từ giống cấp II xuống giống dự phòng là giảm mất bao nhiêu chế độ, một tạ được tính một tạ hai, kèm thêm đạm, lân hơn hẳn giống dự phòng. Độ khô sạch càng không nhân nhượng.

- Ngày Minh, khi nhập kho mẻ lúa nào lẫu hơn một chút, mình cho lót nền đổ xung quanh cót, khi cán bộ kỹ thuật Công ty lên lấy mẫu không phát hiện được

dâu, Minh đứng ở cửa khô nhớ nhé. - Hoài Ly bảo Minh khi chuẩn bị nhập kho.

- Sao lại thế? Chỉ tiêu cấp loại đã rõ ràng. Một trăm hạt lẫn thêm một hạt là xuống cấp, rê dối thì rê lại, phơi chưa sắn hạt phải chỏ về phơi thêm nắng nữa, mình làm ầu nhân nhượng được lòng dân nhưng hỏng giống. Đối phó được khi lấy mẫu nghiệm thu kỹ thuật nhưng vụ sau lúa trở lại mấy tầng, người dân còn tin kỹ thuật nữa không?

- Cậu thật là lý thuyết, thời buổi khó khăn, được cung cấp giống đã là quý lắm rồi còn gì mà kén. Hợp tác xã lấy giống về cấy ra thóc thít, đâu phải làm giống trở lại mà cần.

- Nhưng mình làm giống, Nhà nước phải bù lỗ bao nhiêu, chỉ mong chấm dứt cảnh lúa trên đồng mấy tầng cao thấp, năng suất giảm do lẫn giống đến 5 - 10% chứ ít gì, mình cần làm lợi cho toàn dân chứ không chỉ làm lợi cho một nơi làm giống.

- Hợp tác xã họ tự để giống rồi, Nhà nước mình chỉ để phòng xa, khi rét, úng, mất mùa, thiếu mạ cây mình mới đưa giống ra "chữa cháy". Lúc ấy có giống đã là quý lắm rồi, còn đâu mà kén.

Cái lý sự vòng quanh của Hoài Ly, Hồng Minh chưa cãi được. Cái Tú tạp vụ lại thì thầm:

- Chị mới về chưa biết, ăn cánh hết. Nâng cấp giống cho đội, mình cũng có phần. Cứ thật thà như

chị có mà ăn cám. Thóc giống nhập kho mình nhưng số lượng trừ qua lương thực. "Lợn giống" đổi thóc cho hợp ác xã cũng trừ qua lương thực. Số liệu thống nhất với nhau. Cuối vụ thóc giống tồn kho cũng chuyển cho lương thực - trừ qua trừ lại có mà giới biết. Thực phẩm không có lợn mổ bán thịt cho ta nhưng "lợn giống" thì vượt chỉ tiêu là các chắt. Hạt thóc này chỉ là cái đèn cù cho họ quay vòng thu lợi nhuận. Người ở tận Công ty cũng vẫn có lợn đổi thóc ở đây - trên giấy.

- Hèn chi!

*

* *

Tháng 10 - Minh nhận giấy báo đã đỗ vào đại học, đúng ngày tháng nhập trường, học liền ba tháng. Hoài Ly và Trạ̣m trưởng mới lờng lên.

- Anh tính chuẩn bị đến gặt mùa, Minh lại đi học liền ba tháng, một mình em kiểm nghiệm nhập kho, mệt lắm. Anh hãy trả Minh về Công ty và xin người thay thế. Để em kéo cô Thư ở trong trại ra đây, em bảo nó nghe rằm rấp. - Hoài Ly thủ thỉ cùng Trạ̣m trưởng, quyết tâm đẩy Minh đi.

Trạ̣m trưởng gặp ngay Minh dồn ép.

- Cô Minh! Cô về đây công tác hay là về đi học? Cán bộ kỹ thuật bận nhất ngày mùa, cô lại trốn việc

đi. Lần này thì nhất định tôi phải trả cô về Công ty thôi, không thể chịu đựng thêm được nữa.

- Trả về Công ty là quyền của bác, việc em đi học, lãnh đạo Công ty đã nhất trí rồi, báo cáo bác em chuẩn bị đến trường.

- Ngày mai tập trung, sáng mai cô đi sớm. Nếu cô nghỉ hôm nay tôi buộc cô thôi việc.

- Ngày đầu nhập học em xin phép xuống còn lo chỗ ở và xem tình hình trường lớp ra sao. Gần 50 cây số sáng mai đạp xe đi, vội quá.

- Tôi không nói nhiều lời. Hôm nay nghỉ, coi như cô đào nhiệm, tôi làm văn bản gửi về Công ty, tôi báo cô biết trước.

Mặc. Minh vẫn cứ đến trường dưới trời mưa tầm tã, mưa như trút hết nhọc nhằn, đổ ky, ghét ghen. Mưa như tẩm cho tâm hồn Minh dụi lảng. Đạp xe dưới trời mưa mà lòng cứ lâng lâng. Bao năm khao khát, tuổi trẻ đã qua đi, hôm nay Minh mới được chính thức vào trường đại học.

Trung tâm đào tạo tại chức của tỉnh không chỉ đào tạo riêng hệ đại học cho ngành nông nghiệp mà còn đào tạo nhiều ngành khác. Học đến chuyên môn của ngành nào, trường cho xe lên Hà Nội đón giáo viên của trường ấy về giảng dạy. Chỉ giáo viên văn hoá là biên chế ở trung tâm.

Vào học cùng lớp với Minh hầu hết là cánh trẻ đã

học qua phổ thông trung học, đi bộ đội về hoặc là cán bộ hợp tác xã cử đi, kiến thức văn hoá của Minh chưa hệ thống nên học hành vất vả. Càng học càng vỡ vạc ra, càng thấy cần phải học nhiều hơn. Ở tập thể, ngày hai buổi lên lớp học vô tư, Minh thấy mình như trẻ lại tuổi học sinh ngày trước, Minh lại được hát ngao những bài hát mà mình yêu thích. Giờ giải lao, cả bàn lại chụm vào cùng hát ngân nga mặc dù về phái nữ thì Minh là già nhất. Minh có một quan niệm gần như nhất quán, đó là tình yêu và tuổi "học sinh", dù trăm tuổi cũng thấy mình vẫn trẻ.

Hết ba tháng học trở về, tâm hồn thư thái, lòng phấn chấn, Minh bước vào công tác. Chẳng ngờ ông Hiêm đã phủ đầu:

- Cô Minh nghỉ đi, chỗ của cô có người khác thay rồi. Ngày mai ông Hải lên họp cô sẽ biết.

- Chị Minh ơi! Chị đi học, ông Hiêm với chị Hoài Ly vào trại xin chị Thư ra đây thay chị. Chị Thư làm ngoài này được mấy tháng rồi. Đợt này chị về chắc chắn là phải đi Khánh Nhạc giống như chị Hồng thôi.

- Chị Hồng ở trại bị trừ úm phải đi Khánh Nhạc, cũng một tay ông Hải nghe Trại trưởng nên quyết định đẩy đi, phải chăng đấy là nơi "cải tạo" cho những người cứng đầu cứng cổ?

Một trại sản xuất giống ở miền biển Ninh Bình, đất chua mặn còn nhiều vất vả. Nhưng cứ để xem.

Thư cũng hai lần đi ôn thi đại học mà không đỗ, trung cấp ở trại giờ phải nhận ruộng khoán như công nhân, vất vả lắm. Thư nhờ Hoài Ly kéo từ dưới ruộng lên như người chết đuối vớ được phao cứu mạng. Chồng của hai nàng ấy trước cùng học một trường. Vừa rồi nơi chồng Thư công tác chuyển cả cơ quan vào trong Huế. Chồng của Hoài Ly đã kéo chồng Thư về cùng trạm với mình, giờ Hoài Ly kéo được cho Thư, mai ngày sống tết chết giỗ trong ơn huệ.

- Cứ mặc cho con tạo xoay vần, bác Minh đâu dễ đổ, bác ấy cao số lắm. - Hạ lấp lửng góp lời.

Là kế toán, tháng nào Hạ cũng về Công ty quyết toán nên Hạ biết được quan điểm của từng người. Hạ thấy nhiều người thông cảm ủng hộ Minh, mình cứ "cứng" không ai làm gì được.

Sáng hôm sau ông Hiểm báo họp cơ quan.

Xe con xích đến. Từ trong xe ông Hải bước ra, dáng vẻ đầy uy lực.

Ngay từ đầu, buổi họp nặng nề, căng thẳng. Sau phút chào đầu, ông Hải chủ trì cuộc họp:

- Thừa các đồng chí, đáng lẽ cuộc họp này cách đây ba tháng, khi tôi nhận được văn bản kiến nghị của Trạm trưởng đề nghị buộc thôi việc cô Minh và trả về Công ty xử lý. Song ngày ấy cô Minh đã đến trường nhập học. Nay cô Minh đi học đã về, ông Hiểm điện mời tôi lên để ta cùng bàn bạc.

Ông Hải đọc bản kiến nghị của ông Hiêm trong đó có đoạn viết: "Cô ta chống lại tôi, bỏ công tác như người đào nhiệm, viện cớ là đi học không thi hành nhiệm vụ". Bây giờ chúng ta xét kỹ luật công khai, kéo các đồng chí lại bảo Công ty dùng sức ép.

- Thưa đồng chí phó chủ nhiệm Công ty, thưa các đồng chí. Trước hết tôi xin nói: Nguyên tắc hành văn trong văn bản giấy tờ gọi là ông, bà hay ít ra trong nội bộ cơ quan cũng gọi là đồng chí. Nếu Trạm trưởng gọi tôi là cô, xin lỗi các đồng chí, tôi có thể gọi Trạm trưởng là anh ạ. Song bỏ qua chuyện ấy. Bây giờ tôi xin phép được trình bày.

Trước hết, khi tôi về đây, vì lý do "tế nhị", Trạm trưởng từ chối không muốn nhận, tôi đã thực hiện quyết định của Công ty nên vẫn ở lại đây. Ngày ấy chính đồng chí Hải phó chủ nhiệm Công ty đã nói với tôi: "Cô đã ở trại mười năm vất vả, lại đã hai lần đến những nơi vất vả và gian khổ hơn nhiều. Nay Công ty ưu tiên cô về trạm. Tôi đã xin đi học đại học từ 5 năm về trước, nhưng Trại và Công ty ưu tiên nam giới hơn tôi. Thật may đợt này từ Minh Hải trở về lại gặp ngay khoá học, mặc dù có một vài ý kiến khác nhưng nói chung là trên Công ty đa số ủng hộ tôi. Tôi tin rằng không vì một ngày nghỉ trước để đến trường mà Công ty có thể buộc tôi thôi việc. Đồng chí Hải đã từng thông cảm với sự vất vả của tôi, không nỡ đưa tôi về trại cũ, thì giờ đây tôi càng tin rằng không bao

giờ đồng chí Hải "dây" tôi đi Khánh Nhạc như đồng chí Hiểm đã nói nhiều lần. Người ta sống với nhau ngoài nguyên tắc còn có tình nghĩa. Đây là giấy báo đi học của tôi. Gần 50 cây số, tôi đạp xe đi trước một ngày không thể gọi là đào nhiệm. Tôi biết mình giành thời gian đi học nên những ngày chủ nhật tôi không nghỉ, tôi giành thời gian xuống đội, xuống đồng. Làm kỹ thuật không như làm hành chính.

- Theo yêu cầu của trạm, khi đồng chí Minh đi học lại gần đến ngày mùa, trạm đã xin đồng chí Thư từ trong trại chuyển ra. Vậy bây giờ ý kiến đồng chí định thế nào? - Ông Hải hỏi Minh như lời kết luận - có người khác thay rồi Minh sẽ phải ra đi.

- Thưa đồng chí, khi được đồng chí nói "ưu tiên", tôi đã nhận về trạm này để gần bạn bè trong trại thân thiết cũ. Giờ thêm một người, thêm việc có sao đâu. Công ty giao thêm số lượng sản xuất giống cho một chỉ tiêu cán bộ kỹ thuật. Tôi xin đi xây dựng điểm hợp tác xã khác để chỉ đạo độc lập. Đồng chí Thư cứ làm cùng với Hoài Ly ở điểm cũ cho quen.

Ông Hiểm bật lò xo:

- Xây dựng hợp tác xã làm điểm chỉ đạo mới, vậy những tháng cô đi học, ai làm?

- Tôi sẽ kết hợp với cán bộ kỹ thuật ở hợp tác xã, ở đâu cũng có bạn cùng thời học trung cấp với tôi. Tôi sẽ chỉ đạo vùng sản xuất riêng, gán cán bộ kỹ thuật

hợp tác xã vào vùng giống. Nếu tôi đi học vào ngày
dưng, không phải cử người thay. Nếu vào ngày mùa,
xin trạm cho một kỹ thuật cùng kết hợp để bảo đảm
độ tin cậy. Tôi sẽ tập huấn kỹ thuật cho đội nơi tôi
chỉ đạo. Cán bộ kỹ thuật ở đây sẽ cùng tôi làm tốt.

- Tôi đề nghị lãnh đạo Công ty, cô ấy đang "chỉ
đạo" chúng ta. Ban chủ nhiệm lên đây để xét kỷ luật
cô ấy chứ không phải để nghe cô ấy lên kế hoạch chỉ
đạo.

Ông Hiểm hăm hăm nói:

- Tôi đề nghị đồng chí Trạm trưởng bình tĩnh, ở
đây còn có tập thể, không phải chỉ có mình Trạm
trưởng với cô Minh. Là cán bộ công đoàn, tôi cũng
phải bảo vệ quyền lợi của đoàn viên.

- Thử hỏi trong chúng ta, ai có hoàn cảnh éo le như
cô ấy? Tình yêu dang dở, thân gái dặm trường. Dẫu
có lúc đi xa nhưng sự phấn đấu của cô ấy là liên tục.
Đáng lẽ cô ấy phải được đi học lâu rồi. Ta đã không
tạo điều kiện cho cán bộ nữ mà cô ấy lại luôn phải đi
đến nơi gian khổ. Đừng vì định kiến cá nhân mà trừ
đập đồng chí của mình. Trong báo cáo tổng kết của
công đoàn và nữ công đoàn Công ty, đồng chí Minh
luôn được coi là một tấm gương hiếu học. Đồng chí
Minh nghỉ trước một ngày để đến trường chứ không
phải vô kỷ luật trong công tác.- Ông Vỹ công đoàn đã
phản công.

- Thưa các đồng chí, cuối năm ngoái bình bầu xét duyệt, đồng chí Trạ̣m trưởng đã đề nghị trả đồng chí Nha thủ kho ở trong kia về Công ty. Nếu không thì đề nghị Công ty "đánh cho một chiếc còng". Ngày ấy tôi góp ý chân thành với Trạ̣m trưởng là đồng chí đã nói sai quan điểm, muốn quản lý con người cần hiểu rõ hoàn cảnh của người ta. Quản lý bằng tư tưởng, tình cảm và ý thức, sao có thể quản lý bằng "còng"? Đồng chí Nha có mẹ già và vợ đều bị ốm, nhà ở tận Ninh Bình cách hơn 40 cây số, không thể nghỉ một ngày chủ nhật nên thứ hai đến muộn. Từ đây vào kho đồng chí Nha phụ trách cách 15 cây số. Hai ngày liền Trạ̣m trưởng cử tôi vào bảo đồng chí Nha ra kiểm điểm trong lúc đồng chí Nha đang bận xuất kho. Đã bao giờ đồng chí đến thăm gia đình đồng chí Nha chưa? Bây giờ đến lượt tôi được Trạ̣m trưởng ký luật trả về Công ty chỉ vì nghỉ trước một ngày để đến trường đi học. Con người có tổ chức chứ đâu phải mớ rau mớ củ mà thích thì nhận, không thích thì trả, Quản lý được con người còn khó hơn việc đẩy họ đi. Tôi xin nói, đi đâu tôi cũng vẫn hoàn thành nhiệm vụ. - Minh vẫn không chùn bước.

- Thôi được rồi, tôi lên đây để nghe ý kiến của tất cả các đồng chí cho khách quan, một mình tôi không có quyền quyết định, còn tập thể ban chủ nhiệm Công ty. Trước mắt đồng chí Minh cứ yên tâm công tác và có thể xây dựng thêm một điểm

hợp tác xã sản xuất giống cấp II, ta có thể tăng chỉ tiêu lên gấp rưỡi.

*

* *

Minh chọn hợp tác xã Tiên Nội là điểm chỉ đạo "riêng" và xuống đây "ba cùng". Hợp tác xã đồng chiêm chơi với cách xa đường quốc lộ, đường đi lầy lội bờ mương, chủ nhiệm hợp tác xã và Trưởng ban kỹ thuật cùng thời học trung cấp với Minh, nay lại có một cán bộ trẻ học hàm thụ trước Minh một khoá, vì nghỉ để lỡ một kỳ thi nên ở lại hoá ra học cùng. Hợp tác xã cho Minh ở một gian cạnh cửa hàng mua bán, giữa mênh mông bát ngát một vùng trắng. Gian nhà được sửa sang tử tế, được lắp một loa điện Liên Xô theo hệ thống truyền thanh của xã. Vở bao đạm được giặt đi khâu lại làm trần, một gian bếp được ngăn tường cho Minh nuôi lợn. Không ở trong dân nhưng lại trung tâm cách 3 - 4 làng một khoảng đều nhau. Cô bé bán hàng vui như tết vì có chị Minh ở cùng cho đỡ sợ. Minh ở biệt dưới này cho rảnh mặt. Bốn phương tám hướng, gió mênh mang mát rượi những ngày hè. Hợp tác xã có một ban kỹ thuật mạnh và qui củ, cứ năm ngày điều tra sâu bệnh một lần ở tất cả các cánh đồng của gần 20 đội sản xuất. Hợp tác xã đã kết nghĩa với Viện bảo vệ thực vật và trường Đại học tổng hợp khoa sinh vật. Sinh viên đem ong mắt đỏ về thả trên cánh đồng để ong đẻ trứng ký sinh vào tổ

trùng sâu trên lá lúa. Sâu bệnh được điều tra, phân cấp và phun thuốc đúng lúc, kịp thời, tránh làm hại côn trùng có ích, đỡ tốn thuốc và phòng trừ hợp lý. Có Minh về làm khâu giống nữa, có thể nói về phía trồng trọt là đồng bộ.

Ở một khoảng trời riêng, không phải sống trong vòng cương toả của sự bon chen tù túng, Minh như con chim được sống giữa bầu trời cao rộng. Minh sâu sát với ruộng đồng như máu thịt của mình. Không chỉ những vùng chuyên canh giống mà cả những vùng yếu kém, ruộng trũng đồng xa, đất chua lúa xấu. Có những buổi Minh cùng đội trưởng sản xuất lang thang trên khắp cánh đồng như những kẻ mộng du, xem chân đất chỗ cao chỗ trũng, bàn biện pháp cải tạo cụ thể và nên cấy giống gì cho phù hợp.

Khoảng thời gian này in đậm mãi trong Minh.

5 - 6 năm sau, cảnh nghèo đói nơi đây chỉ còn trong ký ức. Đã qua rồi những đồng lúa hai ba tầng cao thấp, năng suất chỉ hơn tạ một sào. Làm lúa giống, cấy giống mới, giống thuần, đồng lúa phẳng lừ như trái chiếu, trở bông uốn câu đầy trời trội như một mâm xôi lớn trong ngày đại lễ. Cấy giống cấp I, thu hoạch giống cấp II, năng suất hơn 2 tạ một sào - một tạ thóc giống bằng 1,2 tạ thóc thật, tính cả lợi nhuận sẽ gần bằng 3 tạ một sào, cùng với phân đạm, phân lân Nhà nước đầu tư, có đủ phân thêm canh cho vụ sau càng tốt. Hợp tác xã làm giống cấp I đã quen,

lại nhận cấy giống nguyên chủng cho vụ sau thu hoạch giống cấp I, một tạ ăn tạ rưỡi. Đội làm giống dân giàu lên trông thấy. Thóc gạo thừa ăn, dân phát triển chăn nuôi, gà vịt đầy sân, đầy ruộng. Lúc đầu xây dựng đội giống sao mà khó, giờ toàn dân làm giống. Giống tốt nhập kho Công ty chỉ hết một phần, xe từ các tỉnh xa về đây mua thóc giống chở đi. Ngày mùa như ngày hội.

Trên mảnh đất này, Minh đã yên ổn học xong đại học. Và ở trạm của Minh luôn xảy ra những việc động trời. Khi Minh yên vị nơi ở mới, ông Hiểm và Hoài Ly như nhổ được cái gai, khuấy mắt, bên cạnh lại có Thanh Thư dễ sai khiến bảo ban. Đùng một cái ông Hiểm đi họp cuối tháng ở Công ty, trên đường về nhà ở Thái Bình đã thổ huyết lẫn từ trên đường xuống chân dê bất tỉnh, may có trẻ chăn trâu nhìn thấy, chúng đón người đi đường cứu giúp. Họ xem giấy đi đường biết được cơ quan nên điện cho Công ty sang đón. Ông Hiểm nằm viện dài ngày. Theo đề nghị của Ông, Công ty quyết định Hoài Ly lên phó trạm. Nhậm chức ít ngày Hoài Ly lại đột qụy ngoài nhà vệ sinh không thấy trở vào, may mà vào chủ nhật chồng con ở nhà sốt ruột chạy ra, nếu là ngày khác thì đi đứt. Sau cả tuần hôn mê, tuy qua được nhưng người luôn hoảng loạn, lúc nào cũng tưởng có ai đến bắt mình, sợ lắm, không cho chồng rời xa nửa bước. Con người có trái tim đen và lắm mưu mô, lúc cận kề cái

chết nàng tưởng như quỷ sứ đã biết rõ tâm địa của mình, nó rượt đuổi và nàng phải chạy. Khốn nỗi càng chạy nhanh càng quí. Nhịp tim yếu ớt, tay muốn bấu bấu một cái gì lại hoá như đang bắt chuồn chuồn. Chồng nàng phải thuê bác sĩ về theo dõi. Cái mặt nàng vốn đã quắt queo da sát tận xương, cái miệng sắc lẹm với đôi môi mỏng dính chỉ dẻo mềm nịnh bợ. Nay nàng chỉ còn như chú mèo hen dính sát xuống giường, thoi thóp thở. Đôi môi như lá lúa bị con nhện gấp đôi khi làm tổ. Đôi mắt nhắm nghiền vẫn thấy những vòng trắng chập chờn. Nàng đưa tay chói vói. Không nắm được vì trơn! trơn! trơn.

Cái ngày Minh xin ký hồ sơ nộp đơn vào đại học, ông Hải hòa theo ông Hiểm nên không ký hồ sơ, ngay hôm sau trên đường đón dâu từ Hà Nội về đến Đồng Văn, ông Hải bị xuất huyết dạ dày phải đưa đi cấp cứu. Cả Công ty ngày ấy đã bảo nhau: "Ông ấy ác với Minh thì gặp ngay điều ác". Chuyện thoáng qua Minh cũng chẳng để tâm. Giờ đây được Minh đi xuống xã, suốt ngày quanh quẩn với ruộng đồng mấy người ấy hả hê ra mặt. Họ đâu biết rằng Minh đang được sống giữa tình cảm chan hoà với những người nông dân cần mẫn, cởi mở, chân tình. Còn họ lại rủ nhau lẫn ra đột quy.

Từ Minh Hải trở về, Việt Hùng được Công ty điều lên trạm khi Hoài Ly đang bệnh. Việt Hùng, chàng kỹ sư đẹp trai, học đại học ở Bun. Về nước rồi về tỉnh,

Hùng được đưa xuống trại lúa Nghĩa Sơn xa tít nơi vùng biển. Hùng cảm thấy mình như con chim gãy cánh, những tưởng học giỏi trở về sẽ được ở Vụ, Viện cho xứng với tấm bằng đồ hạng ưu. Vậy mà "chịu" về trại như cá chậu chim lồng. Vút một cái lại vào Minh Hải đi cùng đợt với Minh mà xuống tận huyện Trần Văn Thời giữa mênh mông rừng đước, đất, nước mặn mòi, một tuần mới có một lần bơm nước ngọt, quần đùi chẳng ngại tắm chung.

Bao năm đằng đẳng nơi xa, giờ được về gần nhà âu cũng là an ủi, còn có mẹ già nương tựa sớm chiều, hàng ngày đi về ăn cơm với mẹ. Vậy mà chỉ được một năm, Hoài Ly khỏi bệnh lại nguyên hình mặt người dạ thú, cùng với ông Hiếm thành một cặp song le tài hèn đức độ tiểu nhân. Nàng nhận lại điểm hợp tác xã "của mình" cùng với Thanh Thư như hình với bóng. Họ quyết định đưa Hùng xuống làm điểm ở một hợp tác xã mà hai lãnh đạo chủ quan sắp đặt. Hợp tác xã nằm trong cái rốn trứng nhất của huyện đồng chiêm gần vùng chân núi. Việc chọn điểm cũng chỉ qua bữa đánh chén là xong, lãnh đạo trạm nhận mỗi người một phiếu "lợn hơi" đem về đổi thóc, đáp lại thịnh tình là nhận điểm để "đưa lợi nhuận" hai chiều. Song người chịu hậu quả chính là Hùng.

Một chàng trai chưa vợ, khát khao nơi phố xá. Sống giữa những người cùng trình độ dẫu sao cũng dễ và cái "tâm" kiến thức của mình không phải để

quảng xuống đồng chiêm. Hùng nghĩ thế và mong được ở phòng kỹ thuật của Công ty. Nay điều xuống độc lập ở vùng sâu vùng xa, Hùng không thể sâu sát ruộng đồng, năng động trong việc nhà nông được như Minh. Chẳng may cho Hùng gặp năm mưa lớn, lúa mùa nẩy mộng trên bông, lúa hợp tác gặt về chất đóng để qua đêm mộng trắng. Như một cú sút đau, mất mùa trên sân đối với con nhà giống. Điểm của Hùng nhập kho không đạt chỉ tiêu, tác phong của Hùng không hợp với người dân lam lũ. Hùng tỏ ra coi thường cách làm việc của ông Hiểm với Hoài Ly, quen định kiến cá nhân, nhìn người, nhìn việc không chính xác, chỉ thích dập vùi đồng nghiệp dưới quyền mình. Việc chọn điểm cho Hùng không đạt tiêu chuẩn là vùng giống không có điều kiện tưới tiêu chủ động. Đây chính là "thủy hại" đối với Hùng.

Trạm trưởng nguyên là bộ đội thời chống Pháp, lính hậu cần tiếp phẩm, nuôi quân. Trước khi chuyển ngành được phong thiếu úy để thêm một bậc lương. Từ anh nhân viên trạm vật tư của một huyện miền núi chuyển về, ở phòng vật tư của Công ty và lên làm Trạm trưởng. Lão Hiểm biết bợ đỡ cấp trên và thích được kẻ dưới quyền mình bợ đỡ. Gặp Hồng Minh cứng đầu cứng cổ, không biết bợ đỡ là gì, nay gặp Việt Hùng còn cứng cổ hơn, đáng nam nhi quyết không thềm quỳ gối. Chưa có cách gì tống cổ được Hùng đi, Trạm trưởng, Trạm phó vẫn luôn chờ dịp và dịp ấy

đã đến, cái vụ mùa mưa lớn ngập đồng. Cái vụ mùa định mệnh.

- Một kỹ sư bằng đồ ở nước ngoài về mà làm giống không ra giống. Nhìn cái bộ anh tôi biết là không được việc gì. - Trạm trưởng nói giọng khinh miệt và xúc phạm.

- Cái thế đất ở nơi ấy không làm được giống. Các anh chọn điểm nhầm. - Hùng cự lại.

- Người có tài vớt vào đâu cũng làm được việc. Chọn điểm nhầm hay Công ty cử anh về đây nhầm chỗ? - Hoài Ly châm biếm chua cay.

- Các đồng chí đừng có dồn tôi vào ngõ cụt. Hãy đổi điểm đi. Kỹ sư Trạm phó quen thung quen thổ, hãy xuống điểm dưới ấy vài vụ, tôi xin ở trên này thay thế.

- Đúng đấy. Hãy tạm thời đổi điểm cho đồng chí Hùng ở trên này vài vụ. Kỹ sư Trạm phó vừa có uy tín rộng, vừa có kinh nghiệm quan hệ với dân. Lời nói gói vàng, người ta nể lời đồng chí. Đồng chí xuống đây điểm dưới ấy lên, chúng tôi xin bái phục.

- À! Cô Minh định bênh vực cậu Hùng hả? Ốc chưa mang nổi mình ốc, đừng có mang cọc cho rêu, may mà cô còn chưa bị "bắn" đi khỏi nơi này đấy.

- Tôi không có cái uy của người nắm vật tư để đi đổi chác, để bắt người ta rằm rắp nghe theo. Tôi không có quyền được đem của công đi biểu cấp trên,

song "bắn" được tôi đi cũng khó. Tôi đã từng được các đồng chí xếp loại C khi bình xét thưởng, vậy mà về Công ty dựa vào kết quả công việc thể hiện ở số lượng và chất lượng nhập kho nên đã đảo lại kết quả bình bầu. Chắc các đồng chí đã rõ, bảy năm liên tục không đề nghị tăng lương cho tôi, tôi không nửa lời kêu ca đề nghị. Công ty ở xa nên chỉ nghe phản ánh một chiều. Cũng may mà tôi đã xin đi làm điểm chỉ đạo riêng, kết quả công việc đã giúp lãnh đạo Công ty đánh giá về tôi đúng mức và tôi đã được lên lương. Đánh giá một người không chỉ dựa trên cảm tính, không chỉ dựa trên kết quả nhất thời để thúc ép người ta. Tôi đề nghị hãy để đồng chí Hùng đi khảo sát thực tế và xây dựng điểm mới, giống như tôi mấy năm trước đã làm.

- Cô đừng vẽ đường cho hươu chạy. Không phải thay điểm chỉ đạo như thay áo. Chọn điểm ở đấy, chúng tôi đã phải đặt vấn đề với họ. Hôm ấy cậu Hùng cũng cùng đi.-Ông Hiểm nói dồn.

- Trước khi xây dựng điểm, bao giờ cũng phải đi khảo sát thực tế. Cán bộ cơ sở phải sâu sát với phong trào. Người dân nhiệt tình, có tinh thần trách nhiệm. Điều kiện đồng ruộng phải đáp ứng yêu cầu kỹ thuật. Ví như thủy lợi, tưới tiêu. Không thể hám lợi, áp đặt và ký kết trong một buổi đánh chén, tung hô - "Hai bên cùng có lợi", trong khi điều kiện để hoàn thành nhiệm vụ là bất cập.

- Cô đừng có dạy khôn và bao biện. Cô có giỏi thì làm "bảo mẫu" cho thằng kỹ sư "rởm" này đi.

- Trạm trưởng im ngay. Kỹ sư rởm đã có bằng đồ tốt nghiệp đại học ở nước ngoài về. Lãnh đạo "thật" lại chỉ là một gã "rám bết hậu cần" nhờ bợ đỡ mà nên. Cái thời buổi cửa quyền, hòn đất nặn ông bụt, đặt lên bệ bắt người ta cúng lễ. Chỉ có những kẻ thấp hèn mới quì gối, cúi đầu. Lãnh đạo kiểu này chỉ triệt hạ lẫn nhau, hại dân, hại nước.

Rầm! Một tiếng đập bàn rung cả căn phòng.

- Thằng này láo. Rồi chúng mày sẽ biết tay... ô..n...g

Trạm trưởng đổ người, đột quỵ.

*

* *

Ban Chủ nhiệm Công ty, lại ông Hải bỏ lên giải quyết.

- Đổi mới! Cái mốc của thời kỳ đổi mới, phải đổi mới từ "tư duy", từ chính mỗi con người thì mới có một guồng quay đồng bộ, nhịp nhàng.

"Guồng quay đồng bộ, nhịp nhàng"! Mấy năm trước là Minh và bây giờ là Hùng "không cùng nhịp" nên đã bị văng ra khỏi vòng quay.

- Đồng chí Hùng đừng quá coi trọng cái bằng đồ và những năm du học ở nước ngoài. Những năm ấy tuổi trẻ ở nhà đi đánh Mỹ. Ai còn sống trở về lại phục vụ quê hương. Anh đã may mắn không phải sống trong

thời kỳ bom đạn, nay trở về đáng lẽ anh phải làm bù những năm tháng đã qua. Đằng này anh lại không hoàn thành nhiệm vụ.

- Xin đồng chí phó chủ nhiệm không có quyền xúc phạm tôi. Tôi không chạy chọt để đi học nước ngoài, bởi điểm thi đạt kết quả cao nên Nhà nước cho tôi đi. Tôi không muốn những năm tháng ăn học của mình là uổng phí.

- Song anh đã không hoàn thành nhiệm vụ và cách làm việc của anh không phù hợp ở đây.

- Vậy đề nghị lãnh đạo cho tôi được chuyển đi nơi khác.

- Anh chỉ có thể trở về điểm xuất phát của mình - ở quê. Đáng thư sinh cùng cái bằng đồ sẽ có đất mà dụng võ. Đáng lẽ Công ty có thể buộc anh thôi việc vì không hoàn thành nhiệm vụ. Song lãnh đạo luôn có tình có nghĩa, Công ty sẽ nhân nhượng cho anh nghỉ một lần, trợ cấp một năm một tháng lương để anh có điều kiện chuẩn bị cho chặng đường đi mới. - Phó chủ nhiệm lạnh lùng tuyên bố.

- Trời ơi! Đây là tất cả sự nghiệp của tôi, khát vọng của tôi trong những tháng năm ăn học khi xa Tổ quốc. Trở về quê hương là như thế này ư?

- Một quyết định thật là tàn nhẫn. Không hoàn thành nhiệm vụ vì mất mùa trên sân. Không nhập kho đủ số lượng được giao, nhưng không bị thiệt hại

đến tài sản của Nhà nước. Tôi được biết cũng ở trạm này đã từng nhập kho vượt chỉ tiêu, song nhập thóc ảm. Cả trăm tấn thóc giống trong kho bị bốc nóng thành thóc hẩm bỏ đi. Nhà nước thiệt hại hai lần, vừa trả chế độ cho dân, vừa phải bỏ cả trăm tấn giống. Vụ ấy có ai bị buộc thôi việc hay bồi hoàn cho nhà nước hay không?

- Cô Minh! Cô đừng lật ngược về quá khứ. Cô định là "luật sư" luận tội ai đây?

- Cô Minh! Ai chủ trì cuộc họp này hả? Cô hãy nhớ - rồi sẽ đến lượt cô.

"Rồi sẽ có ngày đến lượt cô". Lời tuyên bố của ông Hải như đóng đinh vào con đường đi tới của Minh, nó đã được chặn dứt ở quãng nào gần lắm. Nhưng lúc này Minh chưa ý thức được điều đó, chỉ tiếc cho Hùng lỡ dở một đời trai. 35 tuổi Hùng vẫn chờ "sự nghiệp", vẫn mong thành danh rồi hãy thành thân. Thời mơ mộng Hùng những tưởng trở về được ở Viện nghiên cứu mong phát triển tài năng. Sự nghiệp ổn định rồi sẽ tính chọn một người tương xứng. Lấy vợ không chỉ cho mình mà phải tìm người mẹ cho con, cho một thế hệ sau thông minh thành đạt. Một khát vọng giản dị mà chân chính. Vậy mà giờ đây, chưa nhìn thấy tương lai đã phải trở về nơi xuất phát - trở về vạch số không. Phép phù thủy ở đời nghiệt ngã bấy người ơi!

Ông Hải, ngày Minh mới ra công tác ông ấy là

Trưởng phòng trông trọt của Ty nông nghiệp. Ông ấy mà "ky" ai thì nhất định người ấy phải bật đi.

Mỗi năm hai lần tổng kết khoa học trong toàn tỉnh, Minh báo cáo tổng kết đề tài thí nghiệm của mình, có ý kiến đề xuất phục vụ cho sản xuất. Báo cáo chặt chẽ, số liệu tin cậy, đề xuất cụ thể không "cụ" vào đâu được. Song cái tội của Minh là ham đọc truyện. Giờ giải lao mãi ngồi đọc truyện quên cả lúc hội nghị đã vào, đồng nghiệp đang báo cáo mà không chú ý nghe. Khi bị nhắc nhở vẫn không rời cuốn sách. Lập tức cuối ngày tổng kết, phần thưởng của Minh bị cắt thẳng thùng, Minh chẳng lấy đó làm ân hận, thỉnh thoảng hứng lên Minh lại viết bài cho báo. Minh bị đánh giá "cô ấy mơ mộng lắm".

Từ khi thành lập Công ty giống cây trồng của tỉnh, ông Hải được nhậm chức phó chủ nhiệm phụ trách kỹ thuật.

Cả một chặng đường dài bao cấp. Quyền sinh quyền sát về giống cây trồng trong toàn tỉnh nằm gọn trong tay một nhóm người, đứng đầu là ông Hải. Tất cả các hợp tác xã trong toàn tỉnh muốn xin cung ứng giống đều qua tay ông ký lệnh. Từ giống lúa đến ngô, khoai tây, rau, đậu, lạc, vừng. Đặc biệt là cả một tập đoàn giống hạt rau. Trong khi ruộng đồng cần hạt giống thì văn phòng Công ty ăn bữa phụ buổi trưa bằng ngô nếp bung với đỗ đen. Những hộ ở tập thể

thường báo thêm mấy suất để nuôi gà, nuôi lợn. Người trong "đường dây chính ngạch" xây nhà bằng hạt rau, trong khi mỗi cán bộ một vụ chỉ được giấy phân phối mua một lạng - một hộp hạt rau 5 lạng phải chờ đủ năm người với 5 cái phiếu có chữ ký của ông Hải mới bỏ hộp chia nhau, vài vài hạt cũng xót xa nhạt kỹ. Viết đơn có chữ ký xác nhận của phòng kỹ thuật, đến cửa phòng ông Hải, Minh còn đứng lạng nghe tim mình đập mạnh, hô quyết tâm và nén chặt lòng tự trọng, mím môi nuốt một cục khan trong họng mới gõ cửa bước vào, một chữ ký cho một lạng hạt sau mà khó thế.

- Cô làm gì có gia đình mà xin mua hạt rau? Hạt giống chỉ cấp cho ai có đất gieo cây giống. - Ông Hải lạnh lùng nói.

- Thưa anh, chẳng lẽ em không có mối quan hệ nào với người thân thiết ở quê?

- Hạt giống không phải để cho cô đi "quan hệ".

Hạt giống chỉ để cho người ta buôn bán tại nhà, chẳng phải đi đâu cũng thu lãi vài chục lần. Phần còn lại trong kho, năm nào cuối vụ cũng đổ đi hàng đống, thối khắp cả cơ quan, trong khi biết bao mảnh đất vườn thiếu từng cây rau giống? Người dân ở đồng quê cây rau má bờ mương.

Ôi! Cái nạn của quyền!

Minh bước nhanh ra khỏi phòng lãnh đạo, cánh

cửa phòng khép lại sau lưng cho ai đó có đủ quyết tâm lại đến chờ gõ cửa.

*

* *

Việc gì đến sẽ đến, cái lời định mệnh hôm nào của ông Hải nói về Minh: "Cô chờ đấy, rồi sẽ đến lượt cô", và bây giờ đến lượt.

Đích thân ông Hải lên trạm nói với Minh:

- Dịp này Công ty giải quyết cho vài chục người nghỉ việc. Ai đủ năm công tác thì nghỉ hưu, ai chưa đủ năm thì nghỉ một lần được một món tiền làm vốn. Bất đầu thời kỳ kinh tế mở, ai có khả năng làm kinh tế sẽ có dịp vẫy vùng, không bị ràng buộc trong biên chế. Cô Minh đi công tác từ năm 1967, tính đến nay cả qui đổi là đủ 25 năm. Cô có thể nghỉ hưu được rồi. Bảy năm liên trạm không đề nghị nâng lương cho cô, vì mỗi lần xét nâng lương, ông Hiểm đều kêu ca về cô nhiều lắm. Nay, nếu nghỉ, Công ty sẽ nâng cho cô một bậc lương để khỏi thiệt thòi.

- Có nghĩa là Công ty bắt em phải nghỉ? Em học đại học xong mới được dăm năm. Em những tưởng cố học để công tác trọn đời vì đồng ruộng.

- Vì đồng ruộng, cô về nhà vẫn có thể vì đồng ruộng. Có ai cấm cô đâu!

- Bây giờ ruộng đất đã khoán thẳng cho từng hộ gia đình. Nhà em không có ai làm ruộng. Nói đúng

ra, bây giờ ngoài cơ quan ra em không còn nơi nào để ở.

- Đây chỉ là gợi ý riêng của tôi, chưa có sự thống nhất của ban lãnh đạo.

Chỉ bấy nhiêu lời "trao đổi" đủ quyết định cho vận mệnh của một người cán bộ. 44 tuổi, 24 năm công tác, qui đổi những năm chống Mỹ cho đủ 25 năm để ép cán bộ về. Giảm người cũ để có chỗ trống còn nhận thêm người mới với thủ tục "đầu tiên" hoặc với năm "c" "con, cháu, các cụ cả". Chế độ lương mới bắt đầu "cải cách" như kiểu dồn vào một rọ, không phân biệt công nhân, với kỹ sư, giống như người đi kiếm cá được con to con nhỏ bỏ chung vào một giỏ.

Mười lăm phút sau Minh đã viết xong đơn xin nghỉ việc lên trao tay ông Hải, chỉ đề nghị Công ty cho ở lại gian nhà của trạm mà Minh đang ở với gian bếp con con. "Khi nào Công ty thanh lý tôi xin mua lại". Ông Hải trở mặt ngay nhiên.

- Cô quyết định nhanh thế? Đây là cô tự nguyện làm đơn, kéo lại mang tiếng Công ty bắt ép.

- Bác yên tâm, em đã làm đơn ngay từ năm 1968 để chuyển đi mà không được. Nay chuyển về thì Công ty mở rộng công cho ra.

Thời buổi người chờ xin việc hàng dài với hầu bao nặng nặng. Đấy được người về là biện pháp cao tay.

Ông chủ nhiệm hiền lành, tốt bụng đã nghỉ hưu trong sự nhớ tiếc của mọi người, ông vốn sống chan hoà, cởi mở, dễ cảm thông với những ai gặp hoàn cảnh khó khăn. Kể về tình người và nhân cách, giữa ông với ông Hải là hai cực đối lập.

Đã chấm dứt một thời gọi là Ban chủ nhiệm. Bây giờ đến thời giám đốc Công ty và ông Hải chính thức lên Giám đốc. Ông quyết định thanh trừng tất cả những ai không vừa ý với ông và tuyển thêm người mới. Bác bảo vệ biết rõ những gì từ kho chuyển lên xe chở về nhà giám đốc. Anh cán bộ vật tư điều phối giống cho các hợp tác xã thấy có sự không hợp lý - bất bình. Trong số kỹ sư "trẻ" về tuổi "bằng tốt nghiệp" còn có Nguyễn Thành - người miền biển. Từ chiến trường chống Mỹ trở về, là cán bộ trung cấp, công tác tiếp mấy năm rồi cùng học hàm thụ đại học với Minh. Tuổi 45 dáng cao khoẻ và năng động. Thành đã có lần phản ứng lãnh đạo về việc phân phối giống. Xin mua mấy lạng hạt rau cũng bị coi là quá mức qui định, mỗi người một lạng - mua hơn để đi "phe". Nhìn những người "đi cửa chính" có hàng "từ biên giới", hết giờ hành chính về nhà ra sức đóng gói lẻ hạt rau xuất cho thương khách, tiền chảy vào nhà còn hơn nước máy mùa hè nơi thành phố. Họ mua đất mặt đường, xây nhà xong không biết tiền còn để làm gì, mua vàng nhiều sợ đi làm để ở nhà mất trộm. Tiền gửi ngân hàng e mất giá, họ đi mua đất mặt đường cả

ngàn mét vuông để cấy. (Ngày ấy chưa có phong trào làm trang trại).

Bị ép nghỉ, Thành ức lắm. Súc dài vai rộng như anh, dăm sáu chục bạc lương không đủ tiền đưa vợ nuôi con. Vợ làm ruộng xin mua vài lạng hạt rau cho vợ trồng vụ đông, gieo con giống bán cho hàng xóm cũng bị qui kết "con phe". Đã thế anh ngẩng cao đầu mà xin nghỉ "Người quân tử, bỏ được chứ không khinh được". Anh nhận một cục được vài triệu đồng để đi biên giới mua hạt rau về bán. 45 tuổi không cam chịu để vợ con đói khổ. Vài triệu đồng đi "buôn" được bao nhiêu, vài cân hạt rau nhờ bị bắt thì mất trắng trở về ăn bám vợ, vì hạt rau do Nhà nước độc quyền. Dẫu sao thì cũng phải liều vài chuyến, mỗi chuyến vài cân cấp cặp nhẹ nhàng. Anh muốn nhà anh phải thoát nghèo bằng chính hạt rau. Vụ đông xuân gieo được vài ba lứa. Anh muốn cả vùng anh vụ đông xanh biếc một màu rau. Nhìn đất trắng thiếu cây trồng rồi lại nhìn hàng tấn hạt rau quá vụ đổ đi thối rình cả Công ty, nhiều năm anh công phần. Anh quyết xé rào đi buôn lậu hạt rau.

*

* *

Hơn chục năm công tác không nghỉ phép, vì được đi học nên Minh sẵn sàng làm việc trong ngày phép của mình. Nay xin được ở lại gian nhà tập thể, Minh

yên tâm lên miền núi thăm anh chị ít ngày. Minh rẽ vào Hà Nội mua nguyên liệu làm hương để lên đấy vừa làm vừa chơi cho yên trí, ở đâu thì người dân cũng dùng đến hương thơm. Ngồi tĩnh tại làm hương cũng như tu tại gia, vừa thư thái vừa ngẫm ngợi sự đời.

Đã qua rồi những tháng năm đối đầu với sự bon chen, ích kỷ, ở đâu thì người thắng thắn như Minh, không biết uốn lưng luồn lách thì cũng bị bật ra. Đến như anh Tự phó chủ nhiệm Công ty, cơ chế mới là phó giám đốc Công ty kiêm bí thư Đảng uỷ cũng bị ông Hải bật sang Sở nông nghiệp làm Trưởng phòng nghiệp vụ. Bộ ba lãnh đạo có hai người trung thực, ông Giám đốc già đến tuổi nghỉ hưu, ông Tự bị "đá ngầm" chuyển chỗ. Ông Hải toàn quyền xây dựng ê kíp mới.

Cơ chế mới, ruộng khoán cho từng hộ xã viên, người ta tự cho mình giống tốt. Không còn cơ chế xin cho, phân phối giống cho người không cần giống. Già đám cỏ gà, ở trạm huyện chẳng còn gì cho lãnh đạo làm giàu trong bao cấp. Trạm trưởng vật tư nhảy về tỉnh, chuyển ngành, đem theo cô vợ cả đời luồn lách. Trạm trưởng Hiếm nghỉ hưu về Thái Bình, được mấy năm thì ung thư phổi qua đời trong đau đớn. Chồng của Thanh Thư quyết bám theo ân nhân chuyển đến một trạm ở ngoại thành.

Trạm giống các huyện đã làm xong nhiệm vụ của một thời bao cấp, nay cơ sở chuyển dần vào trại. Thanh Thư như chú cóc ba năm quay đầu về núi. Vốn khôn ngoan, nàng xin đi chỉ đạo điếm vệ tinh làm lúa giống. Trước đây là hợp tác nay là hộ gia đình, công việc vẫn như nhau, lợi nhuận gia đình hưởng, cán bộ kỹ thuật được hưởng 1%. Đi chỉ đạo ai cũng giàu lên trông thấy.

Toàn bộ cơ ngơi và biên chế của trạm bàn giao cho trại, chỉ riêng nguyện vọng của Minh xin được ở một gian là bị gạt đi. Trại trưởng nhắc Minh về với sự hối thúc chuyển đi chỗ khác.

- Chị Minh có hũ vàng hũ bạc thì chuyển ngay đi kéo ít ngày nữa trại dỡ nhà lại chuyển đi không kịp.

Biết hoàn cảnh của Minh chưa có chốn nương thân, nay như kẻ sa cơ lỡ vận, cán bộ hợp tác xã nơi Minh có một thời gắn bó đã nói với trại trưởng một cách chân tình: "Trước đây Minh đã từng ở trại 10 năm từ ngày trại còn ở nhà tranh vách đất. Nay trạm với trại dần vào một cũng đều do Công ty quản lý. Các anh tạo điều kiện để Minh nó có được nơi ở cho khỏi tội. Các anh đuổi nó đi đâu?"

- Chị ấy đã nghỉ hưu trước khi dồn trạm. Chị ấy không thuộc diện trại phải lo chỗ ở.

- Vậy nghĩa tình xưa cũ để đâu? Minh đã ở trại từ những ngày đồng nước mênh mông chưa cải tạo. Đã

từng có những ngày chủ nhật đi kéo cột điện từ đường I vào mắc điện ở đây. Trại đã đẩy Minh đi đến những nơi gian khổ khi người khác thì trốn tránh. Bây giờ Minh vừa nghỉ hưu chưa bầu búi vào đâu, các anh nỡ đuổi người ta ra đường chắc?

- Việc ấy không thuộc quyền của trại.

- Các anh thật là tàn nhẫn và không có tính người. Tôi được biết, những người cùng trà cùng lúa với Minh ở trại giờ đã được trại cấp nhà, cấp đất. Đã có hẳn một làng trại lúa. Nhiều người có mấy lô chỗ nọ chỗ kia trong khi Minh chỉ là quả bóng bị đá đi, tàn nhẫn.

- Chị ấy không còn là người của trại, trại không có nhiệm vụ cư mang, làm từ thiện. Hợp tác xã nặng tình nặng nghĩa, vậy hợp tác xã cấp đất cho chị ấy.

- Thật là cạn tài ráo máng. Tôi chỉ muốn xem tình nghĩa của những người đồng nghiệp với nhau. Những người nông dân vốn sẵn có nghĩa tình. Chắc Minh cũng hiểu được "trái tim đen" của các anh, những người vốn "nặng tình đồng nghiệp".

Minh không hề biết được chuyện này. Trước sự thúc ép gắt gao của trại, Minh chỉ mỉm cười chưa biết tính sao. Bây giờ Minh mới ngộ ra rằng, với những kẻ tiểu nhân cầm quyền lãnh đạo, chỉ có sự khom lưng, uốn lười, bán mình mới mong được tiến thân, sung sướng hay ít ra cũng yên ổn và được sống hết mình

cho công việc. Minh thẳng thắn, cương trực nên đã bị dập vùi, o ép. Phải chăng tính cách tạo số phận chính là đây? Tính cách của Minh chỉ phù hợp khi gặp nhà lãnh đạo biết nhìn người nhìn việc. Song sự đời thường trái ngược, oái oăm.

Mấy người bạn là cán bộ hợp tác xã điếm chỉ đạo của Minh thủ thủ, chân tình:

- Minh này, nghe tin trại họ đang đòi nhà để phá. Cậu vào trong này xin hợp tác xã một mảnh đất chỗ nào gần xóm, chúng tớ cây que làm cho cậu một gian. Mang tiếng suốt đời đi làm cán bộ, bây giờ biết ở vào đâu?

Minh cảm động trước ý kiến chân thành của người bạn gái. Đúng như người ta nói: "Cha mẹ là của cải, anh em là chỗ dựa, bàn bè là cả hai thứ đó". Mảnh đất đồng chiêm ấy đã nặng tình nặng nghĩa biết bao. Minh không quên được buổi trưa hè năm ấy, đi nhập kho về trời nắng chói chang, trước hiên cửa hàng hợp tác xã, mọi khi học sinh tan học về còn chơi đùa rộn rã. Hôm ấy muện quá rồi, không một bóng học sinh, chỉ thấy ba đứa trẻ trông nhau, đứa bé chỉ mặc manh áo cũ bò lê la dưới đất, con chị chừng bốn tuổi nhỏ nhoi ôm cái bình nhựa cũ vào lòng, thằng anh còi cọc nhỉnh hơn giữ một bọc bằng lưới rách buộc túm để kê kê bên cạnh. Cả một khu nhà vắng ngắt giữa trưa, nắng chói hoa cả mắt. Thấy ba đứa trẻ ngáo ngơ, tội

quá. "Các cháu ơi! Trưa muộn quá rồi, các cháu ở đâu không đi về ăn cơm kẻo đói, nhớ bố mẹ chẳng biết đường tìm". Thành lớn ấp úng nói nghe chưa rõ. "Bố mẹ cháu bảo biếu bác bữa cua bữa cá, cháu chờ bác lâu rồi". "Trời ơi! Nắng thế này mà ba đứa đầu trần bé cấp nhau ra đây chờ bác. Các cháu ở thôn nào? Bố mẹ cháu làm gì mà có cá có cua biếu bác?" "Cháu ở trong làng, bố mẹ cháu vừa chăn vịt vừa đi kéo lưới. Mọi hôm cháu vẫn chơi ở đây mà". Ôm ba đứa trẻ vào lòng, những đứa trẻ mặc còn rách rưới, chua loét mồ hôi, đứa lớn vẫn còn chưa đi học. Nước mắt rưng rưng, Minh cảm ơn những đứa trẻ thơ đã biết nghe lời bố mẹ, chờ Minh quên cả đói giữa trưa hè nắng gắt. Cảm ơn người mưa nắng trên đồng chăn vịt, kéo lưới mà có tình cảm đẹp, có tiền bạc nào mua được tình cảm này từ nơi ba đứa trẻ đồng chiêm!

Có đêm khuya dưới trăng vàng bát ngát, mấy cô gái tận làng Ngô cách một cánh đồng, bọn nó ào ra gọi cửa: "Chị Minh ơi! Chị Minh. Dậy, dậy, dậy! Trăng sáng quá chúng em không ngủ được, phải ra đây hát với chị mấy bài. Ôi! Trăng của quê em đẹp quá. Trăng dát vàng trên khắp cõi nhân gian, hào phóng - trăng của chúng ta, của tuổi trẻ yêu quê".

Ngày thường, bạn gái ra văn phòng làm việc còn mang bánh đúc lạc với tương, bấp ngô luộc, món cá làm ướp muối sẵn cho Minh. Chân tình thế giữa đồng

chiêm ẩm áp. Mảnh đất đáng cho Minh ghi nhớ cả cuộc đời. Nhưng ở lại, với hai bàn tay trắng, nhờ vả mọi người dựng đôi một gian nhà để có chốn nương thân, Minh thấy lòng chành chạnh.

Từ sau ngày biết được tin Giang đã hy sinh, nhiều người khuyên Minh có đôi có lứa mà nương tựa vào nhau, Minh nói như một lời tuyên thệ: "Tôi sẽ gắn bó với tập thể suốt đời". Cơ chế mới, nơi Minh ở không còn tập thể. Nghỉ hưu đột xuất, Minh chưa kịp chuẩn bị cho nửa chặng đường còn lại của mình. Bây giờ về đâu?

Minh vẫn ngồi làm hương và ngẫm ngợi, lòng hướng về cõi phật. Các cụ thường nói: "Ở hiền gặp lành". Tử vi của Minh, hậu vận tốt cơ mà. Bao giờ mới đến thời "hậu vận"? Từ gian phòng này rồi sẽ về đâu?

- Chị Minh ơi chị Minh! Em bảo này, tin vui nhé, chị có đón nhận không?

- Hằng à! Đi đâu mà ào như cơn lốc, có điều gì mà ríu rít như chim?

- Này! Chị lấy cậu em đi, về làm vợ em cũng được, cậu của chồng em ấy. Vợ cả mất mấy năm, con cái đi vắng hết, cậu nghỉ hưu ở một mình, buồn lắm. Chị lấy cậu em đi.

- Nói gì đơn giản thế, cứ như một cái gì cầm được trong tay.

- Đơn giản thôi, như lão nhà em ấy phức tạp mà làm gì. Cậu em, à cậu lão ấy, Bí thư Đảng uỷ cơ quan đã nghỉ hưu, chênh chị em mình hơn chục tuổi, chả sao. Cậu rất tốt và hiền nữa. Cậu đang cần tìm được một người. Để em về nói với cậu ở quê.

- Bí thư Đảng uỷ, thông thường là người tốt, nhưng mình chưa có ý định cùng ai. Tu mà.

- Họ dồn vào ngõ cụt, mình nhảy sang một con đường hạnh phúc - thênh thang. Đường đời vẫn còn nhiều ngã rẽ. Chị ừ đi, em sẽ về bảo cậu.

Hằng ào đến, ào đi, như tính nó xưa nay vẫn thế. Hằng làm ở ngoài huyện, nhưng mấy chị em vẫn thân nhau. Hằng đi rồi, Thái đến, Thái biết Hằng nói với Minh những điều gì, vì nó đã nói trước những điều này với Thái. Thái chỉ nói một câu: "Em chỉ sợ từ ngõ cụt này bước sang ngõ cụt khác mà thôi", em chẳng dám tin điều gì chưa biết trước.

X

Mấy tháng sau, Minh đã làm lễ cưới, có bạn bè thân thiết, có đại diện cơ quan bên vợ, bên chồng. Có xe con, xe máy đón đưa dâu. Thôi thì, cũng một lần qua sông về bến đậu.

Tiền chị đi lấy chồng sao Thái tưởng chị đi vào ngõ cụt, biết ngày nào chị có đường ra! Từ trước, Thái vẫn tôn thờ chủ nghĩa độc thân. Buồn mà làm chi, sách là người bạn chân thành, thân thiết nhất. Từ trước chị chẳng nói thế sao? Sách không hề phản bạn bao giờ. Ngày chị từ Minh Hải về đây, em mới tốt nghiệp ra trường, về huyện. Chị em gặp nhau là đã thân ngay. Thái kém chị gần mười tuổi và vẫn còn có mẹ, còn có chồn đi về được mẹ ấp iu.

Thái như cô Tấm của chị Minh côی cút. Tuổi càng nhiều, chị càng thấy đơn côi. Thái và chị hay phải đi

xuống xã, dù hai nơi hai công việc khác nhau. Thái đi với phong trào văn hoá, còn chị đi xuống đồng ruộng hàng ngày. Có hôm trời nắng gắt, chị ước gì về nhà có được bát canh cua. Như có phép tiên, cửa phòng vẫn khoá, chị về mở cửa ra đã có sẵn mâm cơm đầy lông bàn, bát canh cua còn nóng, mấy quả cà gổm trắng ngần. Chị rưng rưng gọi tên em - Cô Tấm! Em đi xã gần về trước nấu cơm, biết chị đi xa về trưa sẽ đói. Em chẳng ở lại ăn cơm cùng chị mà vẫn về cơ quan em ngoài huyện, cũng lại nấu một suất cơm như thế - em ăn. Bao nhiêu ngày chị làm vườn có em cùng cuốc xới. Chị dỡ củ dong riềng có em cùng cắt rễ đến khuya. Em được học thẳng lên Đại học. Nghề của em là sách báo và ca hát. Chị bị số phận đập vùi mà vẫn cố học lên. Em đơn giản còn chị giàu mơ mộng. Cây cầu này chị đi em cảm thấy chông chênh. Em nghĩ vậy nên đã không tiễn chị đi về nơi đất khách. Chị đi lấy chồng sao em thấy lo lo. Một cảm giác mơ hồ hay là em dự cảm. Em đứng lặng trong cái rét se lòng nhìn bóng chị dần xa.

*

* * *

Về nhà cậu của Hằng, những điều Hằng nói với Minh mới chỉ là một nửa. Nửa không nói ra lại ảnh hưởng trực tiếp đến cuộc sống hàng ngày. Không phải tất cả những đứa con có giáo dục đều trở thành những đứa con ngoan. Thành Út nhà cậu là ngoại lệ.

Đúng như Hằng nói, các em gái đều đã lấy chồng, có cháu, đứa đi công tác, đứa ở nhà làm ruộng. Hằng không nói rõ về thằng Út, nó đi làm ở cơ quan của bố như ba đôi anh chị nó đang làm, nhưng nó đã bỏ về từ bấy lâu nay. Út là con hiếm, được yêu quý nhất nên học hành chểnh mảng, hết lớp 12 mà không có kiến thức trong đầu. Ngành của ông có hai trường nghiệp vụ với đủ các nghề nhưng Út không thể học được nghề nào để làm cán bộ kỹ thuật. Làm công nhân trực tiếp Út vốn lười lao động. Trong xí nghiệp, bộ phận nào có thể là Út làm thử hết, nhưng chẳng việc nào Út trụ được nửa năm. Thế là Út về nhà cho thoải mái.

Về nhà, tiêu chuẩn Út có vài sào ruộng, bố thuê người cấy cấy. Mọi việc nhà bố vẫn làm ô sin tự nguyện. Sáng sớm, ông dậy tập thể dục rồi đi gánh một gánh nước giếng làng về dùng đủ một ngày, rồi cơm nước lợn gà, quét dọn xong nhà cửa, gọi con dậy rửa mặt đánh răng rồi ăn sáng. Cả ngày, ông đi làm thêm một suất thủ kho, nhiều khi bận lấp mặt mày hết xuất nhập thóc lại xuất dầu xuất mỡ cho máy cày làm đất, trưa về bếp lạnh tro tàn. Vừa nấu cơm vừa uất ức vì con. Đến bữa ăn không thấy con về. Cả tuần liền con vẫn biệt tăm. Hoá ra, có khi uất quá ông chửi cho một trận nên nó đi biệt tích, ông phải nhờ bạn nó tìm về. Đây là lý do để có lưng mủng cơm nguội phơi khô hàng ngày nấu cho lợn mà Minh thắc mắc - sao

có hai bố con mà nhiều cơm khô thế? Cả tuần liền ngày ba bữa phơi cơm, chỉ có vài con gà nó ăn không hết nên phải mua lợn về nuôi. Một mình tôi đi làm suốt ngày, về đến nhà tất bật và buồn lắm.

Minh về, việc ruộng đồng, nhà cửa đến tay Minh. Cậu Út suốt ngày nằm dài quanh hàng xóm, đến bữa Minh đi tìm cậu về ăn, tìm không thấy lại đập cơm phần đấy. Hàng xóm xui: "Mặc kệ mụ ấy làm". Chị gái cậu xuống nhà nói xăng: "Làm cái nhà này, tôi với mẹ tôi vất vả". Ngụ ý rằng bà không có quyền ở nhà này. Nhẫn nhịn, làm ngõ, hai vợ chồng cặm cuội. Không thể chịu cảnh hàng ngày đi gánh nước giếng làng, tiền mừng đám cưới Minh bỏ ra xây giếng. Chị gái Minh phải thuê thợ từ quê mình đưa đến giúp em. Một ngày cuốn khẩu, hai ngày liền đào giếng cách mười ngày khi khẩu cuốn đã khô. Hơn hai chục khẩu, hơn chục mét độ sâu. Cả làng tập nập đến xem, ai cũng bảo ở đây không phải không có tiền làm giếng, nhưng cái thế đất không đào được. Chính ông cũng cự nự Minh. Nhà ở giữa làng như ở trên đồi, đào bao giờ tới nước. Những nhà ở rìa làng, ven ruộng, gần ao, đào giếng nông 5 khẩu, nước vàng khè, tanh ngòm những sắt. Bà ấy thích chơi ngông. Lấy chồng muộn thiếu gì tiền chẳng sỡ. Cả làng chỉ có hai cái giếng đất ở đầu với cuối làng thì một cái nước vàng không dùng được. Nhà nào cũng mỗi ngày một gánh nước ăn. Còn tắm giặt, rửa rau, vo gạo đều ra ao làng

chung với trâu đằm vùng vẫy, vịt bơi lội suốt ngày. Chỉ nhìn Minh cũng thấy sợ rồi. Minh làm giếng, cả làng nhìn Minh như kẻ phá lệ làng từ bao đời yên ổn. Đào hết ngày thứ nhất, hạ được hơn chục khẩu không giọt nước sủi tăm. Minh chịu một áp lực từ mọi người dồn nén. Chị gái Minh dậy từ 4 giờ sáng đi cùng thợ, giúp em. Chị vẫn ngồi dưới trời mưa sàng cát, nghe mọi người nói em mà lòng chị xót xa. Ngày hôm sau đất kéo lên đở đầy vườn, chát đống, ông thót bụng cào, san, bà hàng xóm đứng bên bảo Út: "Cậu không làm đỡ để ông già mệt quá". "Kệ mẹ nó", Út trả lời rồi lại bỏ đi chơi. Đến bữa, lòng lợn, tiết canh, cơm thợ, Út như người thượng khách.

Chán chơi, giữa mùa cấy, Út đòi đi vào Nam chơi với chị gái và anh rể, cậu mong xin làm Công an trong ấy với anh. Vừa hay, có lớp đào tạo Công an 6 tháng, anh chị vận động cậu đi học rồi công tác ở trong này. Nói vậy thôi, làm Công an nguy hiểm, nhờ nó đánh lại mình, em chả dại. Hơn một tháng sau, chán chơi, cậu lại giơng về Bắc.

Tránh trời không khỏi nắng. Về nhà gặp đúng dịp toàn xã làm một con mương của huyện, lao động trong độ tuổi phải đi. Bố cậu nịnh: "Đi vào nhóm với anh rể và thằng bạn thân ngoài xóm, dựa vào với người ta mà bê đất, chuyên dây, cố cho đủ ngày công con ạ".

Sáng, Minh dậy sớm nấu cơm, dọn cơm ra Minh

gọi cậu dậy ăn rồi đi làm cho kịp. Cậu ăn xong đóng bộ điện, xách xe đi ra cửa. Ông gọi giạt:

- Quý! Con không thay quần áo đi làm mà mặc điện đi đâu?

- Bố đ. làm, đ. mẹ, bố đ. làm!

Ông điếc nên không hề nghe thấy. Minh nắm ghi đông và nắm tay cậu Út ân tình: "Nói với bố mà như thế là hỗn vô cùng tận, bố mà nghe thấy thì chết".

- Bố đ. cần! - Cậu xách xe qua ba bậc xuống sân, giận dữ.

- Quý! Mày đi đâu? Cả làng người ta đi làm hết. Suất của mày không đi làm thì ai làm cho mày, hả? Giời ơi là giời! Con ơi là con! Đến nước này thì ai mà chịu được! Mày đi đi, mày cút đi!

Quý ngoắt ngay xe lại, mặt hầm hầm:

- Người đi khỏi nhà này không phải là tôi. Đ. mẹ! Cút mẹ nó đi! Nghe nghe cút mẹ nó đi.

Út cầm con dao phay chém một nhát đứt ngang cây chuối. Cây chuối tiêu cao to lưng lững, mới trở buồng hơn chục nải chưa kịp bẻ hoa. Cây chuối gãy gục đầy oan nghiệt. Mưa xuân rơi hay nước mắt của trời trong tiết xuân ảm đạm.

*

* *

- Ông ơi! Ông xem hợp tác xã có gian kho nào để trống, ông hỏi cho em ở tạm có được không?

- Cả xóm này toàn gửi kho ở đình, ở chùa, không có nhà kho riêng, mình ạ.

- Hay là, ông hỏi dưới cơ quan xin ở tạm một gian.

- Cơ quan tí nơi chân núi, bụi bặm, âm ào xe cộ với tiếng mìn phá đá, mình chẳng ở được đâu, vả lại, tôi nghĩ đã lâu rồi, xuống ở nhờ không tiện.

- Tôi bàn với mình, nhà có mảnh ao con, mình mua đá về kê rồi xây lên mà ở.

- Mảnh ao lọt trong giữa xóm, chung quanh kín mít bờ tre cùng hố xí, chuồng lợn, chuồng trâu của bốn năm nhà. Vả lại, có làm nhà em cũng không ở được bởi không phải là đất của em.

- Thôi, mình cố nhẫn nhịn đi, khi nào nó có vợ con rồi mình sẽ tính.

- Ông hiểu cho, em đi lấy chồng không phải để con chồng lôi mẹ em ra chửi. Tuổi chăn trâu em cũng không để ai chửi đến mẹ mình.

- Biết làm thế nào được, tôi đâu có dạy con như thế. Mình biết là tôi rất khổ tâm.

*

* *

Ngành của ông rộng khắp trong cả nước. Người ta xui ông xin cho cậu Út lên Hà Nội giữa trung tâm đầu mối của ngành. Ở đâu cũng có việc nhàn nhã và phù hợp. Ông có chịu "đếm" mở đường cho cậu đi không? Con rể và hàng xóm của ông nói thế.

Bạn ông và cũng là thế hệ đàn em, Phó Giám đốc kiêm Bí thư Đảng uỷ trong nhà máy, ông dẫn con trai lên gặp bạn cậy nhờ. Bạn vồn vã đón tiếp hai bố con như đón tiếp người thân. Ông không phải "đếm" ra mà bạn còn biếu ông một trăm nghìn đồng tiền lệ phí. Bố con quay về chọn ngày lành chính thức đến cơ quan. Cậu thích mua xe máy, bố vay tiền mua xe máy động viên. Trước mắt ông, con đường dẫn đến tương lai của con trai rộng mở. Nếu nó trưởng thành, ông sống cũng yên thân.

Tin vui không chỉ cho riêng ông mà còn cho tất cả mọi người, họ hàng, làng xóm. Ai cũng trầm trồ, tấm tắc, xuýt xoa. Thời buổi này mà vẫn còn người tốt. Một phát lên Hà Nội mà chẳng mất đồng nào, lại còn được biếu tiền nữa chứ. Rồi đây, cậu Út sẽ lấy vợ Hà Nội cho mát mặt, ông bà cũng thơm lây. Số nó thế mà nhân, và may nữa chứ. Nhà máy đầu ngành, chẳng bao giờ thất nghiệp, mỗi người một câu, cứ như sự kiện lớn của làng. Người ta nhìn ông thán phục. Trai làng nhìn cậu khát khao.

Chọn ngày tốt, ông dẫn cậu Út lên nhận việc, một việc làm không nặng đến người. Mũi khoan điện nhỏ xinh, khoan, lắp những chiếc ốc vít cho biển số như những chiếc nhãn vở lên thành ghế. Ông thật sự yên tâm bởi công việc nhẹ nhàng cậu sẽ đậu được lâu. Nhà máy lớn, không phải như xí

nghiệp mà nay đổi việc này mai việc khác. Ông yên tâm gửi gắm bạn bè từ nhà máy đến phân xưởng, và gửi cậu Út ở trong nhà thím em dâu thoải mái. Ở đấy, con gái thím tác phong nhanh nhẹn, con rể là thiếu tá không quân, hàng ngày nó từ nhà ra sân bay đúng giờ rằm rắp. Thành anh ở đây nhất định là "gần đèn thì rạng". Có thể nói, cậu Út được ở và làm việc trong môi trường thuận lợi. Từ chỗ ở ra nhà máy chỉ đi bộ hết 15 phút. Phân xưởng làm theo giờ hành chính, không phải làm ca đêm, ca sớm nặng nề. Ông dặn em dâu (con ông chú), dặn các cháu động viên anh họ bác. Ông ra về, lòng thanh thản lâng lâng.

Chiều thứ bảy cậu về vui vẻ báo tin: "Lệ nhà máy đặt ra, hai tháng làm thử việc không lương, nhưng với con vẫn có lương và cả phụ cấp bảo hộ lao động nữa. Chú Phó Giám đốc trao đổi trực tiếp với quản đốc phân xưởng con như thế".

- Vậy thì, con cố gắng mà làm cho tốt, chủ nhật ở đấy mà nghỉ cho đỡ mệt. Chiều thứ bảy về lại nghỉ việc à con?

- Một mình con ở xa, phân xưởng cho nghỉ sớm, với lại mình đang còn thử việc.

Cậu vẫn làm, ngày nghỉ vẫn về chơi vui vẻ. Từ ông chú rể, anh rể đến hai thằng em nhà cậu, nhà cô đều ao ước: giá mà tôi được làm như thế. Vậy mà...